

**UNGDOMAR OCH UNGA VUXNAS KUNSKAP, ATTITYDER OCH
VÄRDERINGAR OM REPRODUKTIV OCH SEXUELL HÄLSA**

**KNOWLEDGE, ATTITUDES AND VALUES ABOUT REPRODUCTIVE
AND SEXUAL HEALTH AMONG ADOLESCENTS AND YOUNG
ADULTS**

Barnmorskeprogrammet, 90 högskolepoäng
Självständigt arbete, 15 högskolepoäng
Avancerad nivå
Examensdatum: 2021-10-08
Kurs: Ht20

Författare:
Anna Lindeblad

Josephine Waks Larsson

Handledare:
Anna Akselsson

Examinator:
Ingela Rådestad

SAMMANFATTNING

Medelåldern för när kvinnor föder sitt första barn har stigit, det har också förekomsten av sexuellt överförbara infektioner. Dessa fakta kan tyda på en låg kunskap om fertilitet och ett sexuellt risktagande hos unga personer idag. Syftet med studien var att undersöka vad ungdomar och unga vuxna har för kunskaper, attityder och värderingar avseende reproduktiv och sexuell hälsa. En litteraturöversikt gjordes med en integrativ analysmetod.

Litteraturöversikten inkluderade sexton studier. I analysen framkom en utbredd kunskapsbrist hos ungdomar gällande fertilitet, reproduktiv och sexuell hälsa. Många ungdomar saknade kunskap om preventivmedel och sexuellt överförbara infektioner. En majoritet var inte medvetna om ålderns betydelse för fertiliteten eller hur sexuellt överförbara infektioner kan påverka fertiliteten. Många hade dock kunskap om livsstilsfaktorer som till exempel rökning och kost och dess påverkan på hälsan. I analysen framkom också en positiv inställning och övertro till fertilitetsbehandlingar. Huvuddelen av ungdomarna ansåg att den sexualundervisning de fått i skolan var bristfällig och saknade djup. Den upplevdes också som normativ och gammeldags. I brist på undervisning från skolan användes alternativa källor till information såsom föräldrar, kamrater eller pornografi. Ungdomarna efterfrågade lättillgängliga källor för information och mer diskussion om relationer, samtycke och sexuella övergrepp. Även praktisk information efterfrågades. Barnmorskor och sjuksköterskor ansågs vara bra källor i undervisningen, ett bra tillfälle att diskutera sin reproduktiva och sexuella hälsa var i samband med provtagning av könssjukdomar och preventivmedelsrådgivning. Slutsatsen från denna studie var att ungdomar behöver flera källor för korrekt information om sin reproduktiva och sexuella hälsa. Skolans sexualundervisning behöver moderniseras för att bli mer inkluderande och för att möta de behov och önskemål som finns hos ungdomar.

Nyckelord: “attityder”, “reproduktiv hälsa”, “sexuell hälsa”, “sexualundervisning”, “ungdomar”

ABSTRACT

The average age of first-time mothers is increasing, along with the incidence of sexually transmitted diseases. This indicates a low level of knowledge about fertility and an increased sexual risk-taking among young people. The aim of this study was to explore knowledge, attitudes and values about reproductive and sexual health among adolescents and young adults. An overview of the current literature was made using an integrated analysis method, including sixteen studies. The result showed an extensive lack of knowledge among young people regarding fertility, reproductive and sexual health. Many youths lacked knowledge about contraception and sexually transmitted diseases. A majority of the young people were not aware of the significance of age or the impact that sexually transmitted diseases had on their fertility. Many of the young people did however have knowledge about lifestyle factors such as smoking and diet and their impact on health. There was a positive attitude towards fertility treatments along with an overestimation of the efficiency of such treatments. The main part of the young people felt that the sex education they received was inadequate and lacked depth. It was also normative and old-fashioned. With a lack of proper education in school young people used other sources of information such as parents, friends or pornography. Young people expressed a want for easily accessible sources of information and more discussion about relations, consent and sexual abuse. More practical information was requested also. Midwives and nurses were good sources of information, a good opportunity to discuss their reproductive and sexual health was in connection with testing against sexually transmitted diseases or contraceptive counselling. In conclusion, this study showed a need for more sources of correct information regarding reproductive and sexual health that young people can easily access. Sexual education today needs to be modernized to be more inclusive to meet the needs and expectations of young people.

Keywords: “adolescents”, “attitudes”, “reproductive health”, “sex education”, “sexual health”

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	1
BAKGRUND	1
Reproduktiv, sexuell och prekonceptionell hälsa	1
Sexuellt överförbara infektioner	2
Hur könssjukdomar påverkar den reproduktiva hälsan	3
Andra faktorer som kan påverka den reproduktiva hälsan	4
Undervisning om reproduktiv och sexuell hälsa	5
Problemformulering	6
SYFTE	6
METOD	7
Design	7
Urval	7
Datainsamling	7
Dataanalys	8
Forskningsetiska överväganden	9
RESULTAT	10
Kunskapsbrist	10
Attityder och sociala värderingar	12
Sexualundervisning	13
Framtidstankar	15
DISKUSSION	16
Resultatdiskussion	16
Metoddiskussion	22
Slutsats	25
Klinisk tillämpbarhet	25
REFERENSER	25

Bilaga 1-Artikelmatris

Bilaga 2-Granskningsmall

INLEDNING

Under de senaste årtiondena har medelåldern för förstföderskor i Sverige stigit och allt fler kvinnor får barn senare i livet. Detta kan bero på en mängd olika orsaker, exempelvis på grund av ett tydligare fokus på utbildning och karriär innan familjebildning (Tydén, 2016). Stenhammar et al. (2015) visar också på att det sexuella riskbeteendet har ökat och att flera unga ådrar sig könssjukdomar, vilket kan påverka den reproduktiva hälsan. Detta kan bli ett problem då många kvinnor enligt Stenhammar et al. (2015) vill senarelägga barnafödandet. För att öka chanserna till att få ett friskt barn och en komplikationsfri graviditet är det viktigt att främja den prekonceptionella hälsan genom till exempel tidig familjeplanering (Larsson, 2016). För att kunna nå ut till unga med det budskapet är det viktigt att känna till kunskapsnivån bland unga och vilka faktorer som de anser påverka deras uppfattning om reproduktiv och sexuell hälsa.

BAKGRUND

Reproduktiv, sexuell och prekonceptionell hälsa

Sexuell och reproduktiv hälsa kan enligt Folkhälsomyndigheten (2019c) beskrivas som ett välbefinnande i förhållande till alla aspekter av sin sexualitet och reproduktion, och inte endast avsaknad av negativa faktorer som sjukdom eller skada. Att ha rätten till att fatta egna beslut om sin egen kropp samt ha tillgång till hälso- och sjukvård och andra hälsofrämjande instanser stärker möjligheten till god reproduktiv och sexuell hälsa. Förenta nationerna [FN] satte som ett delmål i sin Agenda 2030 för hållbar utveckling att alla ska ha tillgång till reproduktiv och sexuell hälsovård inklusive familjeplanering före år 2030 (Svenska FN-förbundet, 2018).

Prekonceptionell hälsa är ett relativt nytt område inom den reproduktiva och sexuella hälsan och det finns ännu inte full vetenskaplig evidens för dess effektivitet (Dorney & Black, 2018). Syftet med prekonceptionell hälsa är att förbättra hälsan hos alla, inte bara kvinnor som önskar att bli gravida (World Health Organisation [WHO], 2013).

Prekonceptionell hälsa innefattar inte bara viljan att bli gravid utan även familjeplanering och användandet av preventivmedel, tills att en eventuell önskan om att bli gravid finns (Dorney & Black, 2018).

Genom att utbilda kvinnor om sin fertilitet får de makt och kan ta egna informerade beslut om sin reproduktiva hälsa. Livsstilsfaktorer, användning av tobak och alkohol samt kosthållning är alla delar av prekonceptionell hälsa och bör diskuteras utifrån deras påverkan på fertiliteten. Dålig hälsa hos modern före och under graviditeten påverkar barnet och kan leda till permanenta skador hos fostret (Dorney & Black, 2018).

O'Brien (2018) beskriver hur det kan vara svårt att få män att engagera sig i prekonceptionell hälsa, även om det funnits tydliga skäl till interventioner och åtgärder kring deras reproduktiva och sexuella hälsa. I en svensk studie där 796 män deltog, uppgav 81 procent av dem att graviditeten varit helt eller delvis planerad, men endast 17 procent av deltagarna hade gjort någon form av livsstilsförändring för att förbättra sin hälsa och fertilitet (Bodin et al., 2017). Trots detta, och trots att fokus ofta ligger på kvinnan, är många män medvetna om den betydelse som deras egen hälsa spelar in i reproduktionen (O'Brien, 2018). För att motivera unga män att besöka sjukvården så finns det i Sverige idag flera mottagningar för just unga män och där de har möjlighet

att möta manlig personal om så önskas (Hägström-Nordin, 2016). I region Stockholm finns bland annat Mansmottagningen och Venhälsan som vänder sig till människor som definierar sig som män (Olsson, 2020).

Sexuellt överförbara infektioner

I Sverige är det totalt fem könssjukdomar som lyder under smittskyddslagen. Dessa är klamydia, gonorré, hepatit B, HIV och syfilis (Marions, 2016). Sjukdomarna kan allvarligt påverka individen och samhället om de förblir obehandlade och samhället ska erbjuda kostnadsfri behandling och testning (Folkhälsomyndigheten, 2017). För att kunna hitta potentiellt smittade partners ska även en smittspårning utföras, där personen som avses uppger de människor denne har haft sexuell umgänge med senaste året eller från senast negativa provtagning. Sjukvården kan bistå att kontakta de personer som berörs, under sekretess (Folkhälsomyndigheten, 2015).

Klamydia är en bakteriesjukdom som smittar vid oskyddad sexuell kontakt (Folkhälsomyndigheten, 2015). Den kan angripa slemhinnor såsom i ögon, svalg, ändtarm och vagina. Klamydia kan också smitta via sexhjälpmedel om det finns sekret med bakterier på föremålet. Personen kan vara symtomfri men ändå smitta. Män drabbas oftast av sveda vid vattenkastning smärta i pungen, medan kvinnor kan få ändrade flytningar. Det är inte ovanligt att drabbas av samlagsblödningar. Provtagning och behandling är gratis eftersom sjukdomen lyder under smittskyddslagen. För att få ett tillförlitligt svar bör prov tas en vecka från eventuellt smittotillfälle. Behandlingen sker med antibiotika. Kontrollprov efter avslutad behandling är inte nödvändigt (Folkhälsomyndigheten, 2015).

Gonorré är en bakteriesjukdom som smittar likt klamydia och infekterar slemhinnor (Folkhälsomyndigheten, 2015). Även här bör prov tas en vecka från eventuellt smittotillfälle. Sjukdomen kan också vara asymtomatisk men visa sig med ökade flytningar både hos kvinnor och män. Gonorré behandlas med antibiotika men till skillnad från klamydia så kan gonorré vara mer svårbehandlat och det kan behövas ett antibiotikabyte. Det är också viktigt att ett kontrollprov tas efter avslutad behandling (Folkhälsomyndigheten, 2015).

Hepatit B och HIV är två virus som smittar via blod, slemhinnor och som också kan smitta via sexuella kontakter (Friedmann, 2019). HIV är en kronisk sjukdom som försvagar immunförsvaret och gör kroppen mottaglig för andra infektioner. Ofta tar det lång tid innan den smittade märker av symtom. Cirka två veckor efter smittotillfället får den smittade en primärinfektion med influensaliknande symtom, detta läker ut och det kan ta ytterligare år innan sjukdomen återigen märks av. Det går att behandla HIV med hjälp av bromsläkemedel som gör att virusnivån i kroppen är i det närmaste omätbar och med rätt medicinering går det att leva ett helt normalt liv (Friedmann, 2019).

Hepatit B leder till en inflammation i levern. Hos vissa kan denna läka ut, men hos andra kan den bli livslång. Hepatit B går att vaccinera sig emot till skillnad från HIV (Johansson, 2020), och sedan 2016 ingår denna vaccination i det allmänna vaccinationsprogrammet (Folkhälsomyndigheten, 2020a). Symptomen kan variera i grad från att vara symtomfri till att ge stora besvär. Cirka en vecka efter smittotillfället framträder de mer typiska symtom såsom guldfärgning av hud och slemhinnor. Efter utläkt infektion är en ihållande trötthet mycket vanlig och kan kvarstå under en längre tid. I vissa fall övergår sjukdomen till ett kroniskt tillstånd som dock oftast inte har några symtom. Alla gravida i Sverige testas för hepatit B. Vid en eventuell graviditet

riskerar modern att föra smittan vidare till barnet och barnet kan då behövas att behandlas med vaccin (Johansson, 2020).

Syfilis orsakas av bakterier som smittar via slemhinnor och blod och kan ge besvär i form av svårläkta sår (Marions, 2016). Infektionen delas upp i tre olika faser där endast de två första lyder under smittskyddslagen. Cirka 60 procent av alla syfilisfall läker ut spontant (Tunbäck, 2020). Infektionen kan även smitta mellan mor och barn vid en graviditet. Vid smitta ökar risken för missfall och barnet riskerar att födas med syfilis (Friedmann, 2018). Syfilis minskade i Sverige under slutet av 1900-talet men har de senaste åren återigen ökat. Incidensen i Sverige under år 2018 var 476 fall och av dessa var 88 procent av de drabbade män (Tunbäck, 2020).

Vissa sexuellt överförbara infektioner påverkar inte den sexuella reproduktionen, men kan leda till ett obehag hos den enskilde individen (Marions, 2016). Herpes och kondylom regleras inte under smittskyddslagen då de inte betraktas som allmänfarliga. Kondylom orsakas av humant papillomvirus och kan ge besvär i form av vårtor eller blåsor, många av de drabbade upplever detta som något besvärande eller pinsamt. Det finns ingen behandling med garanterat resultat, men oftast så läker denna infektion ut av sig själv. Även herpes kan ge besvär i form av blåsor och kan ofta vara mycket smärtsamt för den drabbade. Herpes smittar mycket lätt och kan även föras över från mor till foster under en graviditet, vilket kan ha allvarliga konsekvenser för barnet. (Marions, 2016).

Hur könssjukdomar påverkar den reproduktiva hälsan

Alla könssjukdomar påverkar inte den reproduktiva hälsan, men könssjukdomarna klamydia och gonorré kan ha en påverkan (Folkhälsomyndigheten, 2019a). Klamydia och gonorré är två könssjukdomar som på senaste åren ökat i den svenska åldersgruppen 15–29 år. Antalet rapporterade fall av klamydia var som högst under 2007 och såg därefter en stadig minskning fram till 2018. Efter 2018 har antalet fall återigen ökat och under 2019 rapporterades 34 726 fall av klamydia, vilket är en ökning med åtta procent från året innan. Den största ökningen av antalet klamydiafall var i gruppen 15–19 år under 2019. För kvinnor var klamydia vanligast i åldrarna 15–24 år, men för män var det vanligast i åldersgruppen 20–29 år (Folkhälsomyndigheten, 2019a). Detta kan bero på att det är svårt att få män intresserade och att komma och testa sig för könssjukdomar (O'Brien, 2018).

Klamydia kan uppstå flera gånger under livet. Ju fler gånger en person haft klamydia och gått obehandlad så kan det leda till ökad risk för sterilitet, detta då obehandlad klamydia kan leda till en äggledarinfektion. En äggledarinfektion ökar även risken för utomkvedshavandeskap. Kvaliteten på mäns spermier tros också bli försämrade. För att inte riskera drabbas av eventuell sterilitet och påverkan på den reproduktiva hälsan är det viktigt med tidig och snabbt insättande av behandling (Folkhälsomyndigheten, 2017).

Gonorré kan också påverka den reproduktiva hälsan då den kan bidra till äggledarinflammation och bitestikelinflammation vilka kan leda till sterilitet (Folkhälsomyndigheten, 2017). Här kan tidig behandling spela en viktig roll. Gonorréinfektioner ökade med 20 procent 2019 från 2018 och år 2019 rapporterades 3245 fall. Ökningen kunde ses i alla åldersgrupper, hos båda könen, men främst hos kvinnor och heterosexuella män. Nya tester infördes 2009–2010 som inkluderade både

klamydia och gonorré, och efter det ökade testandet för gonorré. Flest positiva fall finns i storstäderna (Folkhälsomyndigheten, 2019b). Att det skiljer sig mellan storstad och landsbygd kan ha påverkats av hur tillgången till testning ser ut, hur arbetet kring preventionsinsatser ser ut samt hur rutiner är för smittspårning (Folkhälsomyndigheten, 2019a).

Andra faktorer som kan påverka den reproduktiva hälsan

Det finns en mängd olika faktorer som kan påverka den sexuella och reproduktiva hälsan. Hög ålder, fetma och rökning påverkar fertiliteten hos kvinnan (Larsson, 2016). Även droger i form av alkohol och narkotika påverkar. Hos män har forskning visat ett samband mellan hög alkoholkonsumtion, användandet av nikotin och minskad spermakvalitet. Övervikt med ett BMI på över 29 har också en inverkan på både män och kvinnors fertilitet (Skoog Svanberg & Sydsjö, 2016).

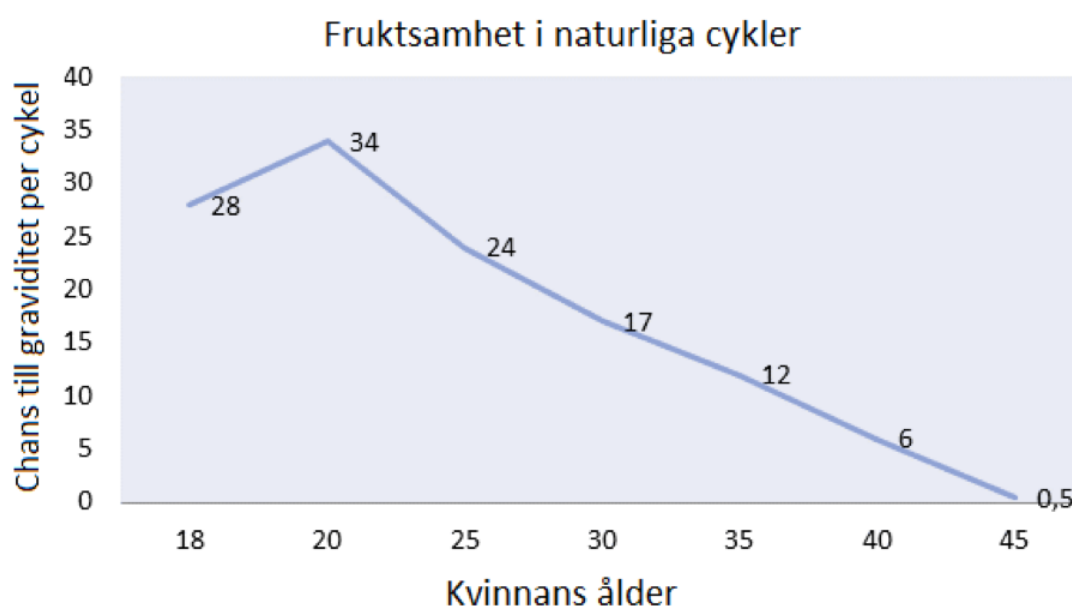
Varje år genomför Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning [CAN], en undersökning om ungdomars alkohol- och drogvanor (CAN, 2020). Sedan början av år 2000 har andelen rökande ungdomar minskat även om minskningen stagnerat de senaste åren. År 2019 uppgav tio procent av eleverna i årskurs nio och 20 procent i årskurs två på gymnasiet att de rökte. Detta kan jämföras med siffrorna 24 procent i årskurs nio år 2004 samt 34 procent i årskurs två på gymnasiet. Fler flickor än pojkar rökte i årskurs nio medan det var ungefär lika många bland båda könen på gymnasiet. Också snus användningen minskade under åren 2004–2019 bland eleverna i årskurs nio. Ökningen har dock gått upp igen i högstadiet samt hos flickor i år två på gymnasiet. Dock är det fler pojkar än flickor som snusar. Under år 2019 var det 22 procent snusande pojkar jämfört med 10 procent snusande flickor på gymnasiet. Ett annat fenomen som ökat de senaste åren är användningen av e-cigarett. Undersökningen visade att år 2019 hade en stor ökning skett i bruket av e-cigarett jämfört med när frågan inkluderades första gången i enkäten år 2014 (Folkhälsomyndigheten, 2020b).

Rökning kan minska chanserna till befruktning och nikotinet kan också påverka spermakvalitet (Skoog Svanberg & Sydsjö, 2016). Passiv rökning ger också ökad risk för påverkan på fertiliteten. Det är också vanligare att rökning förekommer under graviditet bland tonåringar och yngre kvinnor i åldern 20–24 (Cnattingius & Stephansson, 2014). Lågutbildade röker i större utsträckning än högutbildade. Röker kvinnan ökar också risken för ektopiska graviditeter, det vill säga att graviditeten växer utanför livmodern.

Generellt sett har alkoholkonsumtionen bland Sveriges befolkning minskat de senaste åren och så även bland ungdomar. Trots detta uppgår 42 procent av ungdomar i nionde klass att de konsumerat alkohol under de senaste tolv månaderna och av dessa så uppgav åtta procent att de druckit stora mängder alkohol vid ett och samma tillfälle den senaste månaden, så kallad intensivkonsumtion (CAN, 2020). Användningen av narkotika hos ungdomar har legat på ungefär samma nivå sedan slutet av 1990-talet, i senaste undersökningen från år 2020 svarade nio procent av pojkarna och sex procent av flickorna att de någon gång hade använt narkotika. Enligt CAN:s (2020) senaste rapport visar också data på kopplingar mellan en tidig introduktion till alkohol och droger en ökad risk för mer omfattande användning även senare i livet. I sin avhandling beskriver Fridlund (2014) hur alkohol ökar risken för sexuellt risktagande eftersom det påverkar omdömesförmågan. Det var också svårare för ungdomar att fullfölja intentionen att använda kondom även om tanken funnits där innan.

Vid ett aktivt opiatmissbruk kan fertiliteten minska då ägglossningen kan bli oregelbunden eller utebli. Utebliven ovulation kan leda till att kvinnan inte använder sig av antikonception aktivt. Vid oregelbunden menstruation är det också lättare att missa en eventuell graviditet, vilket leder till att fostret utsätts för droger i livmodern (Magnusson & Sarman, 2014).

Ålder är en mycket viktig faktor som påverkar fertiliteten. En kvinna är som mest fertil i 20–25 årsåldern, därefter sker en gradvis minskning av fertiliteten fram tills 45-årsåldern då mycket få kvinnor blir gravida på naturlig väg (Skoog Svanberg & Sydsjö, 2016).

Figur 1. Chans till graviditet i procent relaterat till kvinnans ålder.
Bildkälla: [Ålderns betydelse - Reproduktiv Livsplan](#)

Undervisning om reproduktiv och sexuell hälsa

Vård och stöd angående människors sexuella hälsa kan ske på olika sätt. På ungdomsmottagningar kan unga få personlig rådgivning, medan vuxna kan vända sig till läkaren på vårdcentralen för att få hjälp (Hulter, 2016). Ungdomsmottagningen är som namnet antyder inriktat på ungdomar och det finns cirka 260 mottagningar i Sverige idag (Häggström-Nordin, 2016). Ungdomsmottagningens arbete består av förebyggande och hälsofrämjande insatser och sker både individinriktat och utåtriktat. Alla områden kan beröras på ungdomsmottagningen, såsom sexuell lust och olust, sexuell utveckling, graviditet, preventivmedel och könssjukdomar. Det finns också ett samarbete mellan hälso- och sjukvården, socialtjänsten, fritidsverksamheter och skolan (Häggström-Nordin, 2016).

Sedan år 1955 sker också sexualundervisning i skolan (Hulter, 2016). Denna undervisning har dock visat sig ha brister vilket Tanton et al. (2015) uppmärksammat i sin långtidsstudie. Ungdomarna ansåg att skolan var deras primärkälla när det kom till information angående det som rör sex, men att undervisningen var snäv och bland annat

inte inkluderande när det kom till samkönat sex och dess frågor. Den bristande skolundervisningen har lett till granskning och Skolverket genomförde en första inspektion år 2000 med en uppföljning år 2005 (Häggström-Nordin, 2016), och år 2020 beslutade Sveriges regering att sexualundervisningen i skolan återigen behöver uppdateras (Utbildningsdepartementet, 2020).

I en studie av Lindberg et al. (2016) visade resultatet att mellan år 2010–2013 minskade antalet timmar sexualundervisning gällande preventivmedel, att våga säga nej till sex och information gällande könssjukdomar till ungdomar. Den informella informationen från förälder till barn var överlag oförändrad. Dock noterades att kommunikationen från föräldrar till barn inte skedde i samma utsträckning utanför storstäderna (Lindberg et al., 2016).

I en annan långtidsstudie som startade 1989 med en tidsperiod på 25 år undersöktes universitetsstuderande kvinnors sexvanor (Stenhammar et al., 2015). Medelåldern för sexdebuten sjönk under tidsperioden och antal sexpartners under ett år ökade. Kondomanvändningen var i början av studien hög, detta ansågs bero på att det gjordes mer reklam för kondomer samt att obotlig HIV florerade i samhället. År 2009 började en minskning ses i kondomanvändandet vid både vaginala och anala samlag, samt ett ökat sexuellt risktagande (Stenhammar et al., 2015). I studier av människors sexualvanor har det blivit mer vanligt att ha sex utan kärlek och det har blivit en mer liberal inställning till sex i samhället (Tydén, 2016). Att vara ung och känna sig osårbar kan leda till ett ökat sexuellt risktagande. Många unga anser också att de skyddar sig mot graviditet i första hand och skydd mot könssjukdomar i andra hand (Häggström-Nordin & Mattebo, 2016).

Vidare diskuterar Stenhammar et al. (2015) huruvida om informationen att oskyddat analsex kan överföra HIV haft stort fokus i gruppen män som har sex med män [MSM], men att kvinnor inte hade fått samma kunskap i lika stor omfattning. Så många som en av tre kvinnor hade också haft någon könssjukdom. Stenhammar et al. (2015) påpekar att det är viktigt med information om hur könssjukdomar kan leda till sterilitet, detta då många idag väljer att försöka skaffa barn senare i livet. I studien uppgav flera av kvinnorna att de funderat på äggfrysning och att de önskade flertal barn i framtiden.

Problemformulering

Allt fler väntar med att bilda familj. Statistiken visar att sexuellt överförbara infektioner ökar och att oskyddat sex ökar. Unga personer skyddar sig mot oönskade graviditeter men det finns brister i hur de ska skydda sig mot smitta. Upprepade infektioner kan påverka framtida fertilitet och reproduktiv hälsa. Den stigande åldern för förstföderskor tyder på en okunskap om ålderns påverkan på fertiliteten. Skolans undervisning om reproduktiv och sexuell hälsa är viktig liksom ungdomsmottagningar och den informella kunskapsöverföring som sker mellan barn och förälder. Ett ökat risktagande kan tyda på bristande kunskaper kring reproduktiv och sexuell hälsa och därför avser denna studie att undersöka vad ungdomar har för kunskaper om detta ämne.

SYFTE

Syftet med studien var att undersöka vad ungdomar och unga vuxna har för kunskaper, attityder och värderingar om reproduktiv och sexuell hälsa.

METOD

Design

För att svara på studiens syfte gjordes en allmän litteraturöversikt. En litteraturöversikt överblickar hur kunskapsläget ser ut inom det valda området (Friberg, 2012a). Två typer av litteraturstudier kan urskiljas i vetenskapliga skrifter, den allmänna och den systematiska. Allmänna litteraturöversikter kan sakna en presentation av hur den inkluderade litteraturen granskats och varför de inkluderats i studien (Axelsson, 2012). Genom att göra en litteraturöversikt får läsaren en bild av bakgrunden till det valda området och vilket behov av framtida studier som finns (Polit & Beck, 2021). I en litteraturöversikt granskas all litteratur efter bestämda kriterier och följer vissa principer för att kunna minimera slump eller godtycklighet i resultatet. En artikelmatris har använts för att underlätta detta, där samtliga artiklar som inkluderas i arbetet står med och sammanfattas. Artikelmatrisen bifogas som bilaga till arbetet (Bilaga 1) (Rosén, 2012).

Urval

Artiklar baserade både på kvalitativa och kvantitativa datainsamlingar valdes ut för att få en uppfattning av det valda området. För att välja ut artiklar med fokus på studiens syfte användes inklusionskriterier och exklusionskriterier (Polit & Beck, 2021). Inklusionskriterier som valdes var originalartiklar publicerade mellan åren 2011 och 2021, att artiklarna var skrivna på engelska eller svenska språken, hade ett abstract samt skulle ha som syfte att undersöka ungdomar och unga vuxna i reproduktiv ålder mellan 15–30 år. Studierna skulle vara genomförda i ett europeiskt land eller i USA, då författarna valde att endast inkludera studier utförda i en västerländsk kontext. Urvalet resulterade i totalt sexton artiklar (se bilaga 1). Exklusionskriterier var att artiklarna inte fanns tillgänglig i fulltext online eller att studierna inte var etiskt granskade.

Datainsamling

För datainsamling användes databaserna CINAHL, PubMed/Medline, SweMed + och SwePub. CINAHL och PubMed/Medline täcker stora områden inom medicin och omvårdnad. Tillsammans täcker de båda flera miljoner referenser från tidskrifter och artiklar. PubMed hör ihop med Medline men är en gratisversion (Willman et al., 2016). SweMed+ täcker skandinavisk vårdforskning och har funnits sedan år 1982 (Forsberg & Wengström, 2016). SwePub innehåller forskningspubliceringar från svenska lärosäten och myndigheter (SwePub, u.å.).

Vid starten av arbetet gjordes en försökning. Detta innebar att inga begränsningar användes utan endast en fritextsökning gjordes (Axelsson, 2012). Då det fanns ett tillräckligt underlag för studien och för att få en hanterlig mängd artiklar filtrerades sökningarna utefter tidigare angivna inklusions- och exklusionskriterier.

Sökord som användes var MESH-termer som bland annat “adolescent”, “young adult”, “knowledge”, “awareness”, och “fertility”. Sökningarna redovisas i tabell 1. Vid sökning kombinerades sökorden ihop med AND, OR och NOT vilka är booleska sökoperatörer. Dessa tre som alltid ska skrivas i versaler är de vanligaste att använda vid sökning (Willman et al., 2016). Sökoperatören AND smalnar av sökresultatet och OR ger en bredare sökning. Likaså NOT begränsar genom att hitta A men inte B (Forsberg & Wengström, 2016). Efter sökning lästes först rubrikerna och abstract för att få en snabb överblick om det skulle kunna passa det tilltänkta syftet (Willman et al., 2016).

Utöver sökning i databaser gjordes även manuella sökningar (Karlsson, 2012). För att identifiera nya källor användes referenslistor i vetenskapliga artiklar som var relevanta för ämnet, men inte aktuella för denna studie. Dessa lästes igenom och på detta sätt hittades fem nya artiklar som inkluderades i studien. Ytterligare en artikel identifierades via referenslistan på hemsidan tillhörande ett fertilitetsseminarium som författarna var inbjudna till via ett mejl från en av lärarna på Sophiahemmet Högskola.

Tabell 1. Sökmatrix

Databas	Sökning	Sökord	Utfall	Genomlästa abstract	Genomlästa artiklar	Utvalda till resultat
PubMed	1	“Young adult” AND “Knowledge” AND “Sexual education”	1986 träffar	4	4	3
PubMed	2	“Young adult” AND “Fertility” AND “Awareness”	294 träffar	6	3	2
PubMed	3	“Young adult” AND “Sexual education”	11 457 träffar	6	3	0
PubMed	4	“Adolescent sex education”	5494 träffar	6	4	1
SwePub	5	“Adolescent sexual health”	110 träffar	10	7	3
PubMed	6	“Young adult” AND “knowledge” OR “awareness” AND “reproduction”	11 529 träffar	4	3	1
Totalt:			30 870 träffar	36	24	10

Dataanalys

Det är viktigt att materialet som väljs ut håller god kvalitet (Wallengren & Henricson, 2012). Det finns inom forskning många olika granskningsmallar att tillgå för detta, men ett hinder är att ingen av dem som anses vara den “gyllene standarden” (Polit & Beck, 2021). För att erhålla en god kvalitet på artiklarna i detta arbete granskades dessa utifrån Caldwell's kriterier, som tillhandahölls av Sophiahemmet Högskola (se bilaga 2). Caldwell's kriterier baseras på en mängd olika, tidigare kvalitetsgranskningar och är lämplig att använda till både kvalitativ och kvantitativ forskning (Caldwell et al., 2011). Den inkluderar frågor specifika för respektive metod och studien poängsätts utifrån hur väl den uppfyller de olika kriterierna. Ju högre poäng desto högre kvalitet på studien. Av maximalt 36 poäng fördelas dessa in i följande grupper: “mycket god kvalitet”, 36–

29 p, "god kvalitet" 28–20 p och "låg kvalitet" <20p. Av de totalt sexton artiklar som inkluderades i denna studies resultat bedömdes tolv vara av "mycket god kvalitet". De resterande fyra bedömdes ha "god kvalitet" och ingen artikel hade lägre än tjugosex poäng av maximalt trettiosex.

I föreliggande litteraturöversikt har en integrerad analysmetod använts. En integrerad innehållsanalys är ett bra sätt att sammanställa data i en litteraturstudie på ett överskådligt sätt (Kristensson, 2014). Dataanalysen är gjord i flera steg och i det första steget lästes artiklar igenom av båda författarna var för sig för att sedan läsa dem igen tillsammans och diskutera innehållet i dem. Genom att göra detta identifierades olika övergripande likheter och skillnader i studierna (Kristensson, 2014). I nästa steg identifierades olika teman och subteman i artiklarnas resultat som relaterade till varandra (Kristensson, 2014; Whitemore & Knafl, 2005). För att underlätta denna process användes färgkodning för de olika teman och subteman som identifierades. Färgkodning hjälper till att lättare tydliggöra innehållet (Axelsson, 2012). I det sista steget sammanställdes sedan resultatet under de olika teman och subteman som framkommit (Kristensson, 2014).

Genomlöpande genom arbetsprocessen skrev respektive författare minnesanteckningar, reflektioner kring studierna. Dessa diskuterades sedan sinsemellan för att komma vidare i skrivprocessen. Att föra anteckningar kan påskynda forskningsprocessen och kan hjälpa forskaren att få idéer om vart data skall sökas härnäst (Sandgren, 2012). Detta var till stor hjälp för arbetets gång då många tankar och funderingar kunde samlas i ett dokument för diskussioner.

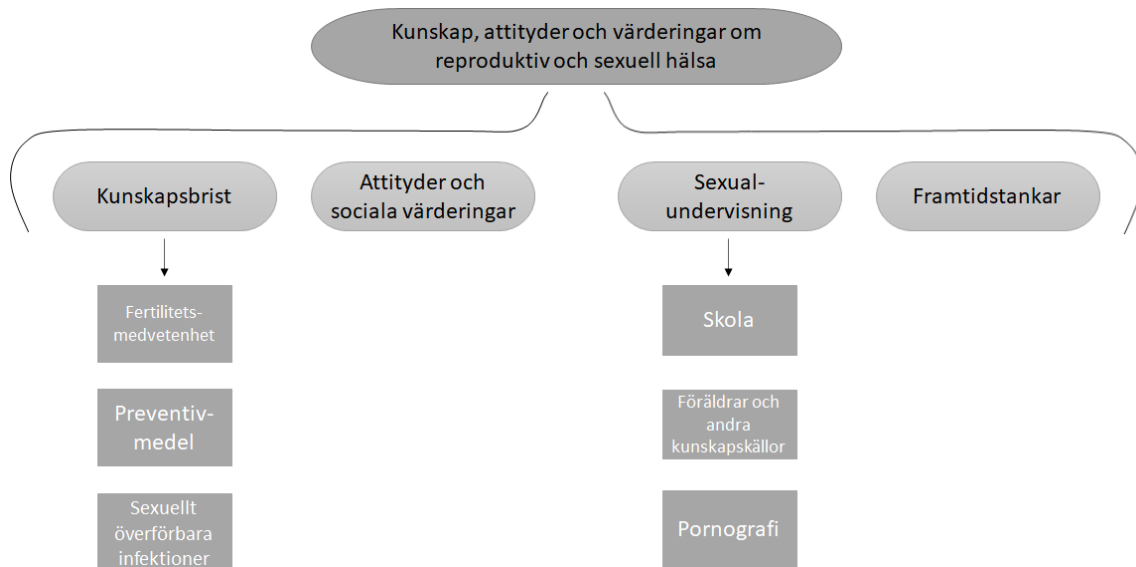
Forskningsetiska överväganden

Vid all forskning är det av vikt att göra etiska överväganden oavsett vilken metod som avses i studien (Kjellström, 2012). Helsingforsdeklarationen som antogs år 1964 av World Medical Association utvecklades för att vara en föregångare för forskning och adresserar etiska principer för medicinsk forskning med mänskliga försökspersoner. I den betonas vikten av att alltid se till patientens bästa och att det är forskarens ansvar att skydda de som deltar i en studie. (WMA, 2018). Enligt etikprövningslagen (SFS 2003:460) skall alla som deltar i en forskningsstudie skyddas mot risken att skadas fysiskt, psykiskt eller integritetsmässigt. Kjellström (2012) menar att vid litteraturstudier finns det en risk att inte tänka på detta då inga deltagare är direkt inblandade i studien. Inga deltagare är nämnda vid namn i denna studie eller i någon av de inkluderade artiklarna. Samtliga av de utvalda, inkluderade artiklarna i detta arbete var etiskt granskade i, och hade etiska tillstånd från, de land som studien utförts i.

I litteraturstudier är det även viktigt att reflektera över om data tolkas rätt av personen som läser (Rosén, 2012). Om författarna till studien har begränsad språkkunskap och metodkunskap kan utgöra en risk för feltolkningar (Kjellström, 2012). Vid inläsning av artiklar är det viktigt att ha ett "öppet sinne" och om författarna till studien har en förförståelse för ämnet kan detta färga resultatet (Priebe & Landström, 2012). Författarna strävade därför efter objektivitet och en korrekt översättning av artiklarna. Samtliga inkluderade artiklar i resultatet redovisades och ingenting utelämnades på grund av författarnas personliga åsikter.

RESULTAT

Resultatet grundas på sexton artiklar som inkluderas i artikelmatrisen (se bilaga 1). Av de inkluderade studierna var åtta utförda med kvalitativ design, sju med kvantitativ design och en med mixad metod. Resultatet sammanfattas i fyra olika teman med sex subteman som speglar studiens syfte (Figur 2). Urvalet i studierna innefattar både ungdomar och unga vuxna upp till ålder 30, men kommer vidare endast benämnas som ungdomar.

Figur 2. Flowchart över teman och subteman

Kunskapsbrist

Överlag upplevde ungdomarna att deras kunskap kring sexuell och reproduktiv hälsa var begränsad. Ungdomarna kände att deras kunskap inte hade djup nog och att det saknades bra metoder för att få korrekt information (Boivin et al., 2018; Ekelin et al., 2012; Ekstrand et al., 2011; Ekstrand Ragnar et al., 2018; Harper et al., 2019; Hviid Malling et al., 2020; Lindroth & Löfgren-Mårtenson, 2013; Nielsen et al., 2017; Santangelo et al., 2018; Unis & Sällström, 2019).

Fertilitetsmedvetenhet

Ungdomarna upplevde att de hade mycket bristande kunskaper om fertilitet, de visste inte hur de skulle definiera begreppet (Boivin et al., 2018; Ekelin et al., 2012; Ekstrand Ragnar et al., 2018; Hviid Malling et al., 2020). Många överskattade den period som en kvinna är fertil och chansen/risken att bli gravid skattades som mycket hög. Det fanns också delade uppfattningar om när en kvinna är som mest fertil, de unga männen hade uppfattningen om att en kvinna var som mest fertil precis efter sin menstruation medan de unga kvinnorna skattade att de var som mest fertila någonstans mittemellan två menstruationer (Ekelin et al., 2012). Att ägganlagen hos en kvinna är medfödda och inte kan nybildas kom också som en överraskning (Boivin et al., 2018). Flera män berättade om historier de hört där äldre män blivit fäder även i mycket hög ålder och därför trodde de att män var lika fertila livet ut (Hviid Malling et al. 2020). Att fertiliteten börjar sjunka redan i tidig ålder kom som en chock för många (Boivin et al., 2018; Hviid Malling et al., 2020).

Kunskapen kring faktorer som påverkar fertiliteten var också generellt sett låg (Boivin et al., 2018). Många av ungdomarna kunde nämna flertalet faktorer som kunde påverka fertiliteten men det var med stor osäkerhet och saknade djup. De var också omedvetna om i vilken utsträckning dessa faktorer kunde påverka och blev chockade när de fick lära sig att det som de ansåg vara ett lågt bruk av till exempel alkohol eller cigaretter kunde ge en stor påverkan på fertiliteten (Boivin et al., 2018). Alkohol, rökning, droger och att utsätta sig för skadliga ämnen såsom kemikalier var exempel på olika livsstilsfaktorer som ungdomarna var medvetna om kunde påverka fertiliteten (Boivin et al., 2018; Ekstrand-Ragnar et al., 2018; Hviid Malling et al. 2020), men få var medvetna om den påverkan som sexuellt överförbara infektioner kunde ha. Även ålder ansågs påverka fertiliteten men detta främst för kvinnor (Boivin et al., 2018; Hviid Malling et al., 2020). Av de faktorer som ungdomarna var medvetna om var det särskilt träning och diet som uppfattades som viktiga för fertiliteten (Ekstrand Ragnar et al., 2018; Hviid Malling et al., 2020).

Ungdomarna fick diskutera i olika fokusgrupper i en studie av Boivin et al. (2018) om vilka tecken som kunde finnas på huruvida någon var infertil eller inte, och majoriteten lyfte upp oregelbundna menstruationer som ett symptom på infertilitet. Unga kvinnor upplevde det som mycket användbart att kunna använda sig av olika fertilitetsapplikationer för att följa sina menstruationer och där de kunde logga personlig information som humör och andra PMS relaterade besvär.

Preventivmedel

Flera studier visade att ungdomarna hade en begränsad kunskap kring preventivmedel (Guzzo & Hayford, 2018; Lindroth & Löfgren-Mårtenson, 2013). Guzzo och Hayford (2018) fann också att även om ungdomarna själva upplevde att de hade kunskap om och kände sig säkra i användandet av preventivmedel så var inte alltid själva användandet korrekt. De ungdomar som hade tillräcklig kunskap och självförtroende kring preventivmedel som ungdomar hade större sannolikhet att använda det även i vuxen ålder (Guzzo & Hayford, 2018).

En studie av Santangelo et al. (2018) bland ungdomar i Italien visade att den vanligaste preventivmedelsmetoden som användes var kondom, framför allt bland unga män. Det var också den metod som flest hade kunskap om. Den näst vanligaste preventivmedelsmetoden som ungdomarna hade kunskap om var p-piller (Santangelo et al., 2018). Vissa kunde nämna dagen-efter-piller, men kunskapsnivån varierade beroende på ålder (Ekstrand et al., 2011; Santangelo et al., 2018). Även om det fanns en viss kunskap om spiral bland ungdomar i Italien så användes preventivmetoden nästan inte alls (Santangelo et al., 2018). De flesta kände att det var ett delat ansvar att skydda sig vid sexuella kontakter, även om några unga män kände att ansvaret mest låg på dem (Lindroth & Löfgren-Mårtenson, 2013). Att inte använda kondom hade ofta ett samband med intag av alkohol eller droger, men vissa ungdomar uppgav även att det lätt glömdes bort i stundens hetta eller att de avskydde att använda det (Lindroth & Löfgren-Mårtenson, 2013; Nielsen et al., 2017). Många ungdomar upplevde det som pinsamt eller krångligt att använda kondom och de var rädda för att bli avvisade om de insisterade på att använda det (Adolfsson, 2018; Nielsen et al., 2017).

Nielsen et al. (2017) intervjuade ungdomar på en ungdomsmottagning i Stockholm om deras attityder kring preventivmedel. De som intervjuades använde regelbunden testning mot sexuellt överförbara sjukdomar som preventivmedel. Att testa sig efter oskyddat

sex ansågs göra sexet säkert och vara en passande ersättning till att använda kondom. Unga män försäkrade sig även om att partnern skyddade sig mot en eventuell graviditet (Nielsen et al., 2017).

I Lindroth och Löfgren-Mårtenson (2013) studie beskriver ungdomarna sin inställning angående oönskade graviditeter och abort. Det fanns delade meningar bland ungdomarna där hälften av dem såg abort som det enda alternativet, och hälften ansåg att de aldrig skulle vilja göra något sådant eller se sin partner göra det. Vissa beskrev det som att kunna ta ansvar över sitt "misstag" även om de inte hade någon egentlig önskan om att bli förälder (Lindroth & Löfgren-Mårtenson, 2013). Aborter nämndes också som ett ämne som ungdomarna önskade mera diskussion kring (Ekstrand et al., 2011).

Sexuellt överförbara infektioner

Att det var nödvändigt att skydda sig mot sexuellt överförbara infektioner var många ungdomar medvetna om (Adolfsson, 2018). De flesta hade fått information om detta någon gång, från skola, föräldrar eller vänner (Adolfsson, 2018; Ekstrand et al., 2011; Nielsen et al., 2017; Santangelo et al., 2018). Den könssjukdom som flest hade kunskap om var HIV, och den som minst antal hade kunskap om var Hepatit B (Ekstrand et al., 2011; Santangelo et al., 2018). Flera av ungdomarna var medvetna om de långtidseffekter som en könssjukdom kunde ha på hälsan, men hade uppfattningen om att testa sig regelbundet gav ett skydd mot detta. Klamydia ansågs inte vara ett allvarligt tillstånd eftersom det gick att bota enkelt på några dagar (Adolfsson, 2018; Nielsen et al., 2017). En känsla av förnekelse fanns också bland ungdomarna, "det händer inte mig", och klamydia jämfördes med bilkörning som betydligt mindre farligt.

Attityder och sociala värderingar

Ungdomarna beskrev i flera studier hur attityder och förväntningar gjorde att de utsatte sig för risker (Adolfsson, 2018; Nielsen et al., 2017). Att använda kondom var inte lika viktigt om personen var sedan innan okänd för en, eftersom det inte skulle ge samma sociala konsekvenser vid en eventuell smitta som om det vore en kompis. Att ha sex med någon i samma umgängeskrets ansågs därför generellt vara säkert eftersom det skulle vara fruktansvärt pinsamt för ungdomarna om de råkade smitta någon som de kände med en könssjukdom och riskera att bli utfrysta med dåligt rykte (Adolfsson, 2018; Nielsen et al., 2017). Rädslan för sociala konsekvenser kunde i vissa fall då leda till ökad kondomanvändning, men vissa ungdomar testade sig hellre för könssjukdomar ofta istället som ett substitut för att använda kondom (Nielsen et al., 2017).

Förtroende för personen de hade sex med var viktigt, för då kändes sexet säkert (Lindroth & Löfgren-Mårtenson, 2013; Nielsen et al., 2017). Att kunna fråga sin partner huruvida den var smittfri eller ej ansågs vara en acceptabel metod för att skydda sig mot sexuellt överförbara infektioner. Kondom användes beroende på hur "säker" personen verkade och detta baserades också på utseende, beteende och hur mycket de var attraherade av varandra (Nielsen et al., 2017). Alkohol och droger kunde enligt Adolfsson (2018) bidra till att ge en känsla av trygghet och ibland även vara en ursäkt vid saker som ungdomarna ångrade. I berusat tillstånd utsatte sig ungdomarna för risker som de aldrig skulle gjort när de var nyktra. En risk kunde vara att gå hem med någon okänd eftersom det inte var säkert att den personen kunde ta ett nej (Adolfsson, 2018).

Generellt ansåg ungdomarna enligt Lindroth och Löfgren-Mårtenson (2013) att det borde var okej att ha sex med vem som helst och att antalet partners inte spelade någon

roll. Detta stämde dock inte helt överens med verkligheten där unga kvinnor som hade ett flertal sexpartners kunde anses som "lösaktiga" och "horor" medan unga män ofta fick positiva sociala konsekvenser av många sexpartners och sågs som en "player". Homo- och bisexualitet var accepterat som en mänsklig rättighet, även om yngre män ofta hade en mera negativ inställning till detta. Att göra sin sexualdebut rapporterade ungdomarna som något de "ville bli av med" så snart som möjligt. Detta skedde ofta under påverkan av alkohol eller droger. Att vilja vänta med sin sexuella debut kunde i vissa fall ge konsekvenser i form av gliringar eller negativa kommentarer från kamrater (Lindroth & Löfgren-Mårtenson, 2013).

Sex och relationer handlade om kärlek enligt ungdomarna i Unis och Sällströms (2019) studie. Att ha sex med en vän som ett bra alternativ i väntan på att hitta kärleken var dock något som framkom i Lindroth och Löfgren-Mårtensons (2013) studie. Det var också accepterat att ha fler än en partner så länge de inte ingick i ett seriösare förhållande.

Sexualundervisning

Flertalet studier rapporterar att ungdomarna fått någon form av sexualundervisning, men att majoriteten av dem ansåg att den varit dålig och inte inkluderande nog (Boivin et al., 2018; Ekstrand et al., 2011; Harper et al., 2019; Lindroth & Löfgren-Mårtenson, 2013; Nelson et al., 2019; Unis & Sällström, 2019). Ungdomarna ville ha mer information angående praktiska saker för att kunna känna sig mer säkra. Sexualundervisningen ansågs vara viktig eftersom det var en stor del av den mänskliga naturen och samhället. Vissa ungdomar såg också en framtid där de själva skulle lära ut om detta till yngre personer och det var därför ett viktigt ämne att ha kunskap om (Unis & Sällström, 2019).

Skola

Skolan ansågs vara en bra plats för unga att lära sig om reproduktiv och sexuell hälsa men att utbildningen ska ges av en person med kompetens inom området. Barnmorskor, skolsköterskor och speciellt utbildade lärare inom ämnet ansågs vara mest lämpliga att hålla i undervisningen (Ekstrand Ragnar et al., 2018; Pavelova et al., 2021). Det var viktigt att den som lärde ut var självsäker och inte tyckte att det var pinsamt att prata om sex (Lindroth & Löfgren-Mårtenson, 2013; Unis & Sällström, 2019). Kön och ålder på läraren var oviktigt så länge den var kunnig och kändes trovärdig (Lindroth & Löfgren-Mårtenson, 2013). Om undervisningen höll hög kvalitet kände sig ungdomarna mer förberedda för framtida relationer och sexuella erfarenheter (Unis & Sällström, 2019).

Innehållet i skolundervisningen var enligt många grundläggande och saknade djup, den ansågs också vara omodern och hade ett heteronormativt fokus. Genom att inte diskutera homo- och bisexualitet kände ungdomarna att lärarna ville ge budskapet om att det inte var acceptabelt (Ekstrand et al., 2011; Unis & Sällström, 2019). Majoriteten av ungdomarna upplevde att skolan fokuserade på biologi, att de fick lära sig om puberteten, kroppsliga förändringar, graviditet och till viss del även sexuellt överförbara infektioner (Ekstrand et al., 2011). Det ungdomarna saknade var diskussioner kring relationer, attityder och fördomar, sexuella övergrepp, pornografi och sexualdebut (Ekstrand et al., 2011; Nelson et al., 2019; Unis & Sällström, 2019). Att lära sig sätta gränser, ha kunskap om att hantera svåra situationer och att veta vart det gick att vända sig om de blivit utsatta för något var något som ungdomarna tyckte var viktigt, men som de saknade i den undervisning de fått (Unis & Sällström, 2019). I två studier efterfrågades information om sexuella övergrepp (Ekstrand et al, 2011; Unis &

Sällström, 2019). Det var vanligare bland unga kvinnor att de blivit utsatta för någon form av sexuellt övergrepp (Mattebo et al., 2014). I Lindroth och Löfgren-Mårtensons (2013) studie rapporterade alla ungdomar att de någon gång blivit utsatta för sexuella övergrepp eller trakasserier.

I en studie av Unis och Sällström (2019) kände ungdomarna att lärarna ofta hade dolda motiv bakom undervisningen. De upplevde att lärarna försökte att skrämja dem genom att visa bilder på könssjukdomar och diskutera negativa konsekvenser av en oönskad graviditet. Ungdomarna kände att lärarna inte var medvetna om vad de ville lära sig om som till exempel relationer. En positiv aspekt med undervisningen var dock att det gjorde det lättare för ungdomarna att kunna prata om sex och relationer och kunde ge dem nya perspektiv. Om det var lättare att prata om upplevde ungdomarna att de mer enkelt kunde be om hjälp eller råd och att detta gjorde att de lättare kunde förebygga negativa konsekvenser av sex och främjade deras sexuella hälsa (Unis & Sällström, 2019).

Vissa ungdomar ansåg att det var viktigt att få information kring sex och relationer tidigt i livet, medan andra ansåg att informationen kunde vara svår att ta till sig och förstå. Faktorer som kön och mognadsgrad var något att ta hänsyn till (Ekstrand Ragnar et al., 2018). I en studie av Boivin et al. (2018) diskuterades vilken ålder som ansågs lämplig att börja med sexualundervisning där mognadsgraden kunde påverka huruvida det var passande. Ett argument för detta var att oavsett mognadsgrad så skulle ungdomarna ändå få ut något positivt av att ta del av informationen. Informationen skulle också vara riktad till båda könen då reproduktionen inte bara involverar det kvinnliga könet. Unis och Sällström (2019) rapporterade att ungdomarna ansåg att informationen borde ges kontinuerligt under deras skolgång och anpassas utefter deras mentala utveckling. Ungdomarna i Ekstrand Ragnar et al. (2018) studie ansåg att det var viktigt med information om fertilitet redan tidigt i livet för att kunna göra hälsosamma livsval redan tidigt, såsom att undvika rökning, för att bevara framtida fertilitet.

Föräldrar och andra kunskapskällor

Den näst vanligaste källan till kunskap utöver skolan var föräldrarna (Boivin et al., 2018; Nelson et al., 2019). I en slovakisk studie beskriver Pavelova et al. (2021) hur föräldrarna var den vanligaste källan till kunskap kring sexualkunskap eftersom detta ämne inte ingick i skolundervisningen. I en studie av Nelson et al. (2019) rapporterar tre femtedelar av ungdomarna att de diskuterade sex med sina föräldrar och det vanligaste ämnet var att kunna säga nej och att kunna skydda sig mot könssjukdomar och oönskade graviditeter. Att diskutera sex med sina föräldrar kunde dock vara mycket pinsamt (Harper et al., 2019).

Även vänner ansågs vara en bra källa till kunskap (Lindroth & Löfgren-Mårtenson, 2013; Unis & Sällström, 2019). Genom att diskutera sina egna erfarenheter och upplevelser kunde de få ett utbyte av kunskap. Adolfsson (2018) rapporterar om hur ungdomarna fick information av vänner om vikten av att använda kondom för att skydda sig mot sexuellt överförbara infektioner. Många ungdomar efterfrågade lättillgänglig och tydlig information på internet kring sex (Harper et al., 2019; Nelson et al., 2019; Unis & Sällström, 2019). Internet ansågs vara den bästa källan efter skolan till information (Nelson et al., 2019). Även applikationer ansågs kunna vara en bra källa till information (Ekstrand Ragnar et al., 2018; Nelson et al., 2019).

Pornografi

Pornografi ansågs vara en alternativ kunskapskälla där ungdomarna kunde lära hur sex fungerade på ett mer verkligt sätt eftersom det blev mer visuellt tydligt (Mattebo et al. 2014; Rothman et al., 2014). I Rothman et al. (2014) studie upplevde ungdomarna att utan pornografi skulle de inte veta någonting alls om sex eftersom det var den enda kunskapskällan de hade tillgång till. Detta styrks även i Unis och Sällströms (2019) studie där ungdomar upplevde att de ibland kunde lära sig mera om sex från pornografi än i skolan. De var dock samtidigt medvetna om att de bilder och filmer som de hade tillgång till på bland annat internet inte speglade verkligheten, och kunde också se det som ett sätt att känna igen och förebygga sexuella övergrepp. Skolundervisningen kände ungdomarna inte var tillräcklig kring att kunna sätta gränser och att säga nej.

Det var vanligare bland unga män än kvinnor att konsumera pornografi (Mattebo et al. 2014; Rothman et al., 2014) och medelåldern för att börja konsumera pornografi var yngre hos unga män än hos unga kvinnor. Båda könen rapporterade att de blivit inspirerade av och att pornografi påverkat deras sexuella beteende (Mattebo et al., 2014). Pornografi sågs som ett sätt att lära sig att ha sex på "rätt" sätt som inkluderade allt från olika samlagspositioner till vilka ljud som var "rätt" att göra under ett samlag. Unga kvinnor upplevde att pornografi gjorde att de utförde sexuella handlingar som de i vanliga fall inte skulle ha kommit att tänka på eller övervägt (Rothman et al. 2014).

Framtidstankar

Att kunna bli förälder i framtiden var en önskan som många av ungdomarna hade, både bland unga män och kvinnor (Boivin et al., 2018; Ekelin et al., 2012; Hviid Malling et al., 2020). I en studie gjord av Boivin et al. (2018) rapporterar majoriteten av de unga kvinnorna att de börjat fundera över familjebildning redan i tidig ålder. En önskan om att resa, att vilja ha en stabil ekonomi, en fast relation och även göra karriär först gjorde dock att många valde att skjuta fram familjebildning (Ekstrand Ragnar et al., 2018; Lindroth & Löfgren-Mårtenson, 2013). Många upplevde också en oro över att inte lyckas ha en framgångsrik karriär och samtidigt bilda familj, att hitta en passande partner ansågs också vara ett problem som sammanföll med fertilitet och prekonceptionell hälsa (Boivin et al., 2018; Ekstrand Ragnar et al., 2018).

Ungdomarna uttryckte en oro för att vara infertila (Boivin et al., 2018; Hviid Malling, et al. 2020). Att vara förmögen att kunna skaffa biologiska barn och bilda familj var viktigt både för unga män och kvinnor, där provrörsbefruktning [IVF] också ansågs vara ett bra alternativ vid eventuella problem (Boivin et al., 2018; Hviid Malling et al., 2020). Möjligheten att vara infertil gav upphov till känslor av nederlag och av att vara otillräcklig. Fertiliteten upplevdes vara komplex och någonting unga valde att undvika att tänka på. En ung man gick i tankar att testa sin spermakvalitet för att försäkra sig om att han hade möjlighet att kunna bilda familj i framtiden (Hviid Malling et al., 2020). Det lugnade dock ungdomarna att veta att det fanns alternativ till familjebildning, antingen genom IVF eller adoption (Boivin et al., 2018). Boivin et al. (2018) rapporterade att ungdomarna generellt hade en övertro på fertilitetsbehandlingar och blev chockade när de fick höra hur låg andel som var lyckade försök. En person uppgav rädsla för missbildningar hos ett eventuellt barn vid provrörsbefruktning och menade att adoption vore ett bättre alternativ (Hviid Malling et al. 2020). Unga kvinnor hade överlag en mer positiv inställning till IVF och rapporterade att de skulle överväga det, medan de unga männen istället uppgav att det i så fall var mera troligt att de skulle avstå från att skaffa barn (Ekelin et al. 2012).

I en studie av Boivin et al. (2018) fick ungdomarna information kring fertilitet, bland annat hur åldern påverkade den och kände en stress över framtida familjebildning. Ungdomarna tyckte att det vore bra om de fick information kring fertilitet redan i tidig ålder men uttryckte samtidigt en oro över den press som skulle kunna läggas på unga kvinnor med den informationen. Istället för att börja studera kände de istället en stress att skaffa barn och bilda familj (Boivin et al., 2018). Ungdomarna kände att de borde få tillräcklig information för att kunna fatta egna beslut och undvika negativa konsekvenser relaterat till framtida familjeplanering men att planera en graviditet och familjebildning var något som låg långt i framtiden (Ekstrand Ragnar et al., 2018).

Unga män upplevde det som svårare att prata om fertilitet och prekonceptionell hälsa och att det kunde vara pinsamt att prata om en önskan om barn i framtiden. De upplevde det också som att de blev utelämnade ur diskussioner kring detta, något som var problematiskt eftersom att båda könen var inblandade i en eventuell graviditet (Ekstrand Ragnar et al., 2018).

DISKUSSION

Resultatdiskussion

Resultatet visade att ungdomarna genomgående upplevde en kunskapsbrist kring sin reproduktiva och sexuella hälsa. Tankar om fertilitet sköts på framtiden men samtidigt hade majoriteten av ungdomarna en önskan om att bilda familj i framtiden. Det var dock viktigare för ungdomarna att resa, studera och skaffa sig en karriär innan familjebildning och vid eventuella problem kring fertilitet hade ungdomarna förtroende för de fertilitetsbehandlingar som fanns. Många ungdomar var också medvetna om vilka livsstilsfaktorer som kunde påverka fertiliteten, men alla studier visade på okunskap om vilken betydelse sexuellt överförbara infektioner har för denna. Sexualundervisningen beskrevs som mycket bristfällig och det fanns önskemål om mer praktisk information och öppna diskussioner. Majoriteten av ungdomarna hade någon grad av kunskap om preventivmedel, men attityderna kring och viljan att använda dem var olika. Kondom beskrevs av många som besvärligt att använda och ibland även pinsamt. Att testa sig regelbundet ansågs vara ett likvärdigt alternativ för att skydda sig mot könssjukdomar. Det fanns också en rad olika sociala värderingar att förhålla sig efter bland kamrater och bekanta.

Föreliggande litteraturöversikt fann att vissa ungdomar testar sig regelbundet mot könssjukdomar, vilket skulle kunna vara möjliga tillfällen att diskutera fertilitet och reproduktion. Barnmorskor, sjuksköterskor och läkare ansågs av ungdomarna i denna studie vara bra kandidater för att undervisa om den reproduktiva och sexuella hälsan, vilket skulle kunna vara en indikation för detta. I dag finns ingen tydlig plan för när hälso- och sjukvården i Sverige ska ta upp dessa ämnen, men tre av fyra kvinnor anser att ett bra tillfälle att diskutera deras reproduktiva livsplan är vid preventivmedelsrådgivning (Skogsdal et al., 2019). Liknande studie på män har visat att de ofta kom i kontakt med sjukvården för att testa sig mot könssjukdomar och att detta kunde vara ett tillfälle att diskutera detta med dem (Bodin et al., 2018). Det har även skrivits debattartiklar i Sverige om vikten av att öka kunskapen kring prekonceptionell vård, där ansvaret främst tycks ligga hos barnmorskor och läkare (Ekstrand Ragnar et al., 2021). Detta diskuteras i Grandahl et al. (2019) studie där barnmorskor anser att mäns reproduktiva hälsa faller inom deras ansvarsområde, men att det finns brister i

deras kunskap och möjligheter att nå ut till män. Även i denna studie var den vanligaste anledningen till att män sökte sjukvården att testa sig mot könssjukdomar och barnmorskorna fann ofta en positiv inställning till att även diskutera fertilitet och reproduktiv hälsa, särskilt bland de yngre männen (Grandahl et al., 2019).

I denna studie visade resultatet att den preventivmedelsmetoden ungdomarna hade mest kunskap om var kondom. Detta kan styrkas i tidigare forskning (Leon-Larios & Marcía-Seda, 2017; Szucs et al., 2020; Zgliczynska et al., 2019). Det finns dock skillnader mellan olika delar av världen. Ett flertal studier i de nordiska länderna visar att den vanligaste preventivmedelsmetoden bland kvinnor var kombinerade p-piller (Hognert et al., 2018; Kopp Kallner et al., 2015; Lindh et al., 2016). Även användandet av långtidsverkande preventivmedel såsom spiral eller p-stav har ökat de senaste åren i alla de nordiska länderna utom i Norge (Lindh et al., 2016). En anledning till dessa skillnader skulle kunna vara tillgänglighet, i till exempel Sverige har läkemedelsverket rekommenderat att hormon- och kopparspiral kan ges även till kvinnor som inte fött barn (Läkemedelsverket, 2014). Dessa långtidsverkande preventivmedel subventioneras även i vissa regioner för ungdomar upp till 25 års ålder. Att kostnaden skulle kunna påverka valet av preventivmedel är också något som bekräftas av Kopp Kallner et al. (2015). I Sverige går det också att bland annat köpa kondomer till ett subventionerat pris på olika ungdomsmottagningar runt om i landet, och hos vissa delas de ut gratis (www.umo.se). Det är dock inte bara kostnaden som kan påverka tillgängligheten och valet av preventivmedelsmetod och användandet av dem. The European Parliamentary Forum for Sexual and Reproductive Rights [EPF] gjorde en kartläggning över tillgång till preventivmedel i Europa år 2020 (Figur 3). Den visar på en mycket ojämn fördelning över kontinenten med stora skillnader mellan länder (EPF, 2020). Enligt statistik från International Planned Parenthood Federation [IPPF] (2018) är 43 procent av graviditeter i Europa oplanerade till följd av förhindrad tillgång till preventivmedel och nekad sexualundervisning. Unga människor riskerar att mötas av stigma och diskriminering i kontakt med hälso- och sjukvården när de söker för att få tillgång till preventivmedel. I mer konservativa samhällen där sex är tabubelagt och föräldrarna har kontroll över sina barns medicinska beslut tills de blir myndiga händer det ofta att unga människor nekas vård. Genom att skrämman unga kvinnor och skuldbelägga dem blir det obekvämt för dem att prata om preventivmedel (IPPF, 2018).

Figur 3. Tillgång till moderna preventivmedel i procent i Europa.

Bildkälla: map.cci-english.english.v9-web.pdf (epfweb.org)

Litteraturoversikten visade att det var viktigt vad kamrater tyckte och de sociala konsekvenserna kunde bli stora om ungdomarna gjorde bort sig. Ungdomarna ville ha inställningen att multipla partners oavsett kön var accepterat, men att inställningen i verkligheten var en annan. Unga män mötte inga konsekvenser, medan unga kvinnor blev kallade för horor om de tog för sig sexuellt. Samtidigt fanns också en press från omgivningen att göra sin sexualdebut tidigt för att “bli av med det”. En amerikansk studie visade att ungdomar som var mer “populära” och “omtyckta” bland sina kamrater var mera troliga att göra en tidig sexualdebut, men även där fanns en dubbelstandard där unga kvinnor var mer troliga att få negativa konsekvenser av detta än unga män (Wesche et al., 2019). Det finns också ett samband med ökad risk för att smittas av en sexuellt överförbar infektion om sexual debuten gjorts i tidig ålder (Vivancos et al., 2012). Den svenska Folkhälsomyndigheten utkom med en rapport år 2017 om ungdomars attityder kring sex (Folkhälsomyndigheten, 2017). Där uppgav 89 procent av de deltagande ungdomarna att det var viktigt att skydda sig med preventivmedel mot en oönskad graviditet eller en sexuellt överförbar infektion. Ändå visar nyare statistik att incidensen av klamydia ökar, speciellt i de yngsta åldersgrupperna (Folkhälsomyndigheten, 2019a). Föreliggande litteraturstudie visade en brist på insikt hos ungdomarna och att det fanns en vårdslöshet i inställningen kring att skydda sig mot sexuellt överförbara infektioner. Att kunna se på en person huruvida den var smittad av en könssjukdom baserat på utseende och attraktion mellan dem gjorde att ungdomarna tog sexuella risker. Något som styrks även i en tidigare studie där forskarna fann att män mellan 18–69 år var mindre benägna att använda kondom om de ansåg att kvinnan var attraktiv nog (Eleftheriou et al., 2016). Då även studierna inkluderade i detta resultat, med ett mindre åldersspann, visat på att ungdomar struntade i kondomen baserat på den sexuella partners utseende så kan slutsatsen dras att det är viktigt att prata med ungdomarna om attityder och värderingar tidigt i ungdomsåren för att lägga grunden till ett ansvarsfullt agerande även i vuxen ålder.

Resultatet visade att få information tidigt i livet kring reproduktiv och sexuell hälsa har flera studier rapporterat att många ungdomar tyckt varit bra. En bra metod att använda enligt Folkhälsomyndigheten (2018) är motiverande samtal [MI]. MI-metoden kan användas inom verksamheter som behandlar människor. Den är anpassningsbar och lätt att använda samt lämpar sig bra på ungdomar som befinner sig i en experimenterande livs-fas. Att inkludera ungdomar är viktigt, vilket underlättas med hjälp av MI-metoden där de ungas synpunkter beaktas och de får själva vara delaktiga i att bestämma gemensamma mål (Folkhälsomyndigheten, 2018). Forskning angående MI har visat att även personal kände sig bekväma med att använda MI och att det då kändes som att det blev lättare att nå ut till ungdomarna (Shafii et al., 2019). Detta stämmer till viss del överens med resultatet av denna studie där ungdomarna påpekade att det var viktigt att den som skulle undervisa om sex var självsäker och upplevdes som kunnig. Även tidigare studier har även visat på ett samband mellan motiverande samtal och ett minskat sexuellt risktagande (Boman et al., 2018).

Föreliggande studie visade att ungdomarna ansåg att skolan var en bra plats för sexualundervisningen, men de upplevde samtidigt att det fanns stora brister i undervisningen. Folkhälsomyndigheten gjorde år 2014 en undersökning i Sverige som visade att endast två av tio ungdomar i Sverige var nöjda med den sexualundervisning som de fick i skolan (Folkhälsomyndigheten, 2014). Detta styrks ytterligare av Skolinspektionen som 2018 kom ut med en rapport som visade på stora skillnader i sexualundervisningen i Sverige idag (Skolinspektionen, 2018). Det Skolinspektionen fann var att elevhälsan inte inkluderades i arbetet, att eleverna själva inte gjordes delaktiga och att undervisningen saknade diskussion kring normer och värderingar. Detta ledde till att regeringen under 2021 kom med ett beslut att uppdatera läroplanen och döpa om sexualundervisningen i Sverige till "sexualitet, samtycke och relationer" i ett försök att arbeta för mer en mer inkluderande och jämlik undervisning (Utbildningsdepartementet, 2021). Eftersom diskussion angående normer och relationer var något som ungdomarna efterfrågade i denna studie kommer detta förhoppningsvis att påverka ungdomars kunskapsnivå positivt, och det skulle kunna vara ett underlag för ytterligare, framtida studier. Studier i USA har visat att ungdomarna ansåg att den sexualundervisning de fick i skolan inte speglade den verklighet som de levde i (Pound et al., 2016). En brittisk studie bland studenter visade på ett positivt samband mellan sexualundervisning i skolan och minskat sexuellt risktagande (Vivancos et al., 2012). Även amerikanska studier har funnit ett samband mellan sexualundervisning och en ökad benägenhet att använda preventivmedel för att skydda sig mot sexuellt överförbara infektioner (Jaramillo et al., 2016; Petrova & Garcia-Retamero, 2015). I vissa delar av USA förespråkas endast "abstinence only" som sexualundervisning (Ott & Santelli, 2007; Santelli et al., 2017). Genom att undanhålla information om preventivmedel och säkert sex så är inställningen att det ska motverka riskbeteenden hos ungdomar genom att uppmuntra till avhållsamhet tills äktenskapet. Detta har dock visat sig fruktlöst då 77 procent av alla amerikaner gör sin sexualdebut innan äktenskapet oavsett.

Majoriteten av ungdomarna i denna studie önskade mer information från lättillgängliga källor såsom till exempel internet eller applikationer. Detta styrks delvis av en rapport från Folkhälsomyndigheten (2014) som visar att både unga män och kvinnor får nästan 50 procent av sin information kring preventivmedel och sexuellt överförbara infektioner med internet som källa. Dessa siffror gäller dock endast för svenska ungdomar och det kan diskuteras huruvida det är applicerbart på resten av världen. En brittisk studie som granskade olika applikationer fann att det fanns ett stort utbud av olika applikationer

som hade som syfte att informera om sexuellt överförbara infektioner (Gibbs et al., 2016). Bland dessa appar fanns det dock en stor del som innehåll bristfällig eller i vissa fall rent felaktig information. Ett annat problem som Gibbs et al. (2016) påpekade är att endast ett fåtal av appar gav möjlighet till att kontakta sjukvården direkt i appen. Möjligheten att göra detta skulle kunna vara till fördel för ungdomar då allt är samlat på samma ställe, både information och möjligheten till att be om råd. Att information finns lättillgängligt på internet skulle kunna vara till stor fördel i de delar av världen där synen på sexualitet inte är lika liberal som till exempelvis i Sverige. Detta för att ungdomar i mer konservativa länder då enklare skulle kunna ta del av kunskap som skulle kunna hjälpa dem att förbättra eller bibehålla sin reproduktiva och sexuella hälsa utan att behöva utstå några konsekvenser, varken sociala eller rättsliga.

Även föräldrar, kamrater och partners var en källa till kunskap. Denna studie fann att föräldrar var den näst vanligaste källan till information. I en amerikansk studie menar forskarna att föräldrarnas inställning till preventivmedel kan ha en stor påverkan kring vilka preventivmedel unga använder (Pritt et al., 2016). Orala preventivmedel var mest accepterat av föräldrarna till skillnad från spiral som sågs som den minst acceptabla metoden. Spiral var också den metod som ungdomarna hade minst kunskap om. Tillsammans med detta skulle detta kunna peka på vilken betydelse som föräldrarna har för ungdomars attityder och kunskaper kring olika preventivmedel. Folkhälsomyndigheten (2014) visade dock statistik på att det var betydligt vanligare att prata om sexualitet med sin mamma än med sin pappa. Denna studie fann att unga män upplevde det som pinsamt att prata om bland annat fertilitet och prekonceptionell hälsa. Att det var vanligare att prata om sexualitet med sin mamma skulle kunna tyda på att det även i vuxen ålder var fortsatt svårt för män att prata om saker som berörde sexualitet. Detta styrks också i en tidigare litteraturöversikt där det var något vanligare bland kvinnor att ha kunskap kring fertilitet än bland män (Pedro et al., 2018). Resultatet i denna studie fann också att unga män också kände sig exkluderade i sammanhang som hade med fertilitet och reproduktion att göra. Att inkludera unga män borde alltså vara något som framtida sexualundervisning bör sträva mot, både för att öka medvetenheten och för att arbeta mot jämställdhet mellan könen.

Ungdomarna i denna studie beskrev pornografi som en alternativ källa till kunskap i brist på andra alternativ. Forskning har visat på ett samband mellan konsumtion av pornografi och ett ökat sexuellt risktagande och sexuellt våld (Donevan & Mattebo, 2017; Rodenhizer & Edwards, 2019). En rapport från Sveriges regioner och kommuner (2020) visar att mer än hälften av unga kvinnor i åldrarna 16–29 år blivit utsatta för sexuella övergrepp eller utfört sexuella handlingar mot sin vilja. Rapporten visade även att konsumtionen av pornografi ökat de senaste åren. I Sverige har det i närliggande tid debatterats huruvida ungdomar påverkas negativt av pornografi. Detta kan associeras till att denna studie fann att flertalet ungdomar provat saker som de sett i pornografi och att de kanske testat saker som de egentligen kanske inte ville. Folkhälsomyndigheten (2019c) rapporterade redan år 2017 att en frekvent användning av pornografi kunde ge negativa konsekvenser i form av förändrade attityder och beteende, samt en trivialisering av mäns våld mot kvinnor. Mycket av den pornografi som ungdomar konsumerar idag innehåller våldsamma inslag, som till exempel slag eller strypgrepp (Bridges et al., 2010). Detta skulle kunna vara en oroande utveckling, där unga som hämtar sin information kring sex och relationer från lättillgänglig pornografi och får skeva värderingar kring sex och samtycke. Det är av vikt att även fortsatta studier görs för att följa utvecklingen. Denna studie visar på att det finns en vilja hos ungdomarna att

ha möjlighet att diskutera ett problem som är vanligt i samhället, men de känner inte att de får tillräckligt med utrymme att lyfta detta. Slutsatsen som kan dras av detta är att det viktigt att ha en inkluderande och mångsidig sexualundervisning där ungdomarna har plats att diskutera det som är viktigt för dem. De behöver också en stadig kunskapsgrund från vilken de kan fatta egna beslut gällande sin reproduktiva och sexuella hälsa, gärna från olika typer av lättillgängliga källor.

Det råder dock delade meningar huruvida all pornografi har en negativ påverkan. Det finns flera försök att göra mera jämställd, feministisk pornografi. I podcasten "Sexpodden" diskuterades pornografi med två av skaparna till mer jämställd porr som berättade att de tröttnat på den orealistiska bild som finns i majoriteten av nätporren idag (Palén, 2017). Skaparna menade att alla kroppar ser likadana ut och att fokus ligger nästan uteslutande på mannens njutning. De kände också att kvinnor kunde känna sig utsatta och förtryckta på gratisporrsajterna och ville skapa mer trygga rum med sina filmer, detta ansåg skaparna kunde kopplas till feminismen. De menar i podcasten att produktionsvillkoren bakom filmerna är det viktigaste, men också att det finns "kemi" mellan skådespelarna. Vilket också kan ses hos andra kvinnliga porrskapare (www.erikalust.com). Detta skulle kunna bidra till en mer realistisk och jämställd syn på sex. Petra Östergren påpekar dock i sin bok "Porr, horor och feminister" (2006) att även pornografin måste vara öppen för den variation i sexuella preferenser som finns. Det viktigaste enligt henne var att alla sexuella handlingar sker mellan två vuxna med samtycke dem emellan. Enligt Östergren (2006) kan det vara svårt att avgöra huruvida samtycke finns eller inte och vad som är ett övergrepp. Även Riksförbundet för sexualupplysning [RFSU] förespråkar en mer liberal syn på pornografi och menar i en debattartikel att den bild som många har idag om ungas porrkonsumtion är förenklad. Enligt dem är de flesta ungdomar idag nöjda med sitt sexliv (Linde, 2020). Att vara kritisk till pornografi och hur den konsumeras av unga finns det alltså mycket delade meningar om. Faktum är dock att resultatet i denna studie pekade på att ungdomar var medvetna om att den pornografi som de tittade på inte speglade verkligheten.

Sexuella övergrepp, samtycke och att kunna säga nej var ämnen som ungdomarna i denna studie rapporterade som viktiga att diskutera. Sveriges sexualbrottslagstiftning uppdaterades den första juli 2018, där ett tillägg gjordes för att lagstiftningen skall bygga på principen att allt sex ska vara frivilligt (SFS 2018:618). Detta har kommit att kallas "samtyckeslagen" i folkmun och som namnet antyder så innebär det att samtycke behövs från personen man önskar ha sex med. Sexuella handlingar där den ena parten inte medverkar frivilligt är en våldtäkt och i och med den nya lagstiftningen har en ny brottsrubricering införts, "oaktsam våldtäkt". Detta innebär fall där gärningspersonen borde varit medveten och förstått huruvida den andra personen ville delta i en sexuell handling eller inte, och inte bara om personen verbalt uttryckt detta. Det kan även handla om att gärningspersonen inte försäkrat sig om att samtycke finns genom att till exempel ställa en direkt fråga. Att det blivit en förändring i lagen är ett steg i rätt riktning då flera svenska studier visat på att unga blivit utsatta för sexuella handlingar mot deras vilja (Lindroth & Löfgren-Mårtensson, 2013; Mattebo et al., 2014). Ytterligare arbete som gjorts för att arbeta mot sexuella övergrepp är Rädda barnens kampanj "Stopp! Min Kropp!", där informationen är riktad till yngre barn (Rädda Barnen, 2019). Det är ett bra exempel på hur information kan nå ut i tidig ålder, något som också efterfrågades av ungdomarna, och ett bra sätt att involvera föräldrarna. "Stopp! Min kropp!" innehåller råd om hur vuxna kan samtala med sina barn om kroppen, sexuella övergrepp och gränser. Materialet tar också upp hur internet kan vara

en källa till kunskap för barnen men att det också är viktigt att vara medveten om vilka risker de kan utsättas för.

Metoddiskussion

Denna studie genomfördes som en allmän litteraturoversikt. Denna är till skillnad från en systematisk litteraturstudie mindre omfattande (Friberg, 2012a). Då en systematisk litteraturstudie är mycket tidskrävande gjordes bedömningen att tidsplanen inte skulle räcka till åt detta. En fördel med detta tillvägagångssätt är att "rådatan" redan analyserats en gång och sammanställts. En nackdel är dock att det finns en risk att författarna väljer de artiklar som passar deras egna förutbestämda uppfattningar utan att ha ett kritiskt förhållningssätt (Friberg, 2012a). För att undvika detta har författarna arbetat på ett systematiskt och strukturerat sätt.

Metoden litteraturoversikt bedömdes som lämplig för arbetet eftersom syftet med denna studie var att undersöka ungdomars kunskaper och då en litteraturoversikt ger en bild över hur kunskapsläget ser ut inom forskningsområdet idag. Vid sökning efter relevanta studier identifierades sex artiklar via manuella sökningar, detta skulle kunna tyda på att sökorden som använts vid databassökningar varit för snäva eller inte passade för syftet vilket kan ha påverkat tillförlitligheten negativt i denna studie. Det noterades också att flertalet författare till de inkluderade studierna återkom i flera olika studier, vilket kan minska trovärdigheten eftersom forskarna kan ha en förförståelse för det ämne de studerar. Det kan dock också vara en fördel om forskarna är väl insatta i och har kunskap i ämnet. För att för en snabb och smidig överblick vid artikelsökningen valdes abstract som ett inklusionskriterie. Att ha med abstract som ett inklusionskriterie kan leda till en begränsning då abstract ibland saknas inom kvalitativ forskning. En fördel att ha abstract som ett kriterium gör att det blir lättare att hitta relevanta artiklar för syftet vid en sökning (Axelsson, 2012). Artiklar skrivna på engelska var också ett kriterium. Då engelska inte är någon av författarnas modersmål, kan detta leda till missförstånd och att innehållet i de inkluderade artiklarna tas ur fel kontext. För att minska eventuella missförstånd i de vetenskapliga artiklarna lästes alla utvalda artiklar igenom av båda författarna ett flertal gånger och diskuterades sinsemellan, även översättningsverktyg användes vid behov. Att läsa igenom studierna ett flertal gånger är viktigt för att förstå sammanhanget och se helheten (Axelsson, 2012). Artiklar som inte fanns tillgängliga i fulltext eller gratis online via biblioteket exkluderades, vilket kan bidra till att relevant forskning missas.

Trovärdighet refererar till huruvida metoden kan inge förtroende för att resultatet är sanningsenligt och tolkas korrekt (Polit & Beck, 2021). Genom att redovisa metoden steg för steg i en studie ökar trovärdigheten till att resultatet är sanningsenligt. I denna studie redovisas samtliga steg i datainsamlingsprocess och analys vilket kan styrka trovärdigheten för resultatet. Att bifoga en artikelmatris som innehåller en kort sammanfattning av valda, inkluderade artiklar ger också läsarna möjlighet att bedöma arbetets trovärdighet (Axelsson, 2012). Samtliga inkluderade artiklar i detta arbete redovisas nedan och samtliga granskades enligt en kvalitetsgranskningsmall som tillhandahölls av Sophiahemmet högskola. Genom att använda en granskningsmall kunde kvaliteten på artiklar bedömas och på så sätt säkerhetsställdes att endast artiklar med en acceptabel kvalitet inkluderades. I den granskningsmall som använts graderades artiklarna med poäng som följde en skala från "dålig kvalitet" till "god kvalitet" och sedan "mycket god kvalitet". Författarna valde sedan att inte inkludera någon artikel som bedömts ha "dålig kvalitet", vilket är en styrka för studien. När det kommer till bedömning av kvalitet kan den vara svår att avgöra. Wallengren & Henricsson (2012)

diskuterar att kvaliteten kan bedömas antingen av författaren eller av läsaren av arbetet. Kvalitetssäkringen kan också delas lika. När flera människor granskar ett arbete kan det uppstå meningsskiljaktigheter när det kommer till kvaliteten. Detta kan bero på att de som granskar har olika kunskaper och erfarenheter. Genom att bifoga artikelmatrisen och kvalitetsgranskningsmallen kan det underlätta för läsaren att bedöma arbetets kvalitet. Ytterligare sätt att styrka trovärdigheten är att studera problemet utifrån olika synsätt till exempel genom en social eller omvårdnads synvinkel (Wallengren & Henricson, 2012). Forskningsproblemet kan tittas på genom flera olika sätt och synvinklar, till exempel via intervjuer och med olika åldrar, yrke eller livserfarenheter. För att stärka trovärdigheten i detta arbete har problemet studerats utifrån både en social och en medicinsk kontext, det vill säga hur ungdomarna påverkas både socialt och medicinskt. Författarna har valt både kvantitativa och kvalitativa artiklar som studerar forskningsfrågan med antingen enkäter eller intervjuer med båda könen i olika åldrar, för att få ett bredare perspektiv. Detta ökar chansen att få ett trovärdigt svar på problemet som ska undersökas.

Trovärdighet inom kvalitativ forskning innefattar också huruvida studien är överförbar eller inte (Kristensson, 2014). Detta syftar till i vilken omfattning som resultatet kan vara giltigt i andra sammanhang. För att läsaren ska kunna avgöra detta är det viktigt att forskaren ger en grundlig beskrivning av deltagarna i studien och i vilken kontext som studien utförs. I denna litteraturöversikt har de kvalitativa studier som inkluderats redovisat sina deltagare och hur urvalet gjorts vilket bidrar till överförbarheten. Majoriteten av de olika studierna är utförda i relativt lika kontexter, deltagarna har rekryterats i skolan eller på någon form av mottagning inom hälso- och sjukvården. Vissa av studierna har dock studerat en mindre grupp inom en specifik kontext, vilket gör att överförbarheten minskar.

Inom kvalitativ forskning kan tillförlitligheten stärkas i ett arbete om författarna tolkar resultatet tillsammans eftersom det då inte riskerar att påverkas av någon av författarnas förförståelse, detta kallas triangulering (Kristensson, 2014). Tillförlitlighet syftar till hur sanningsenligt resultatet som presenteras är och huruvida det är baserat på de fynd som studien gjort och inte på förutfattade meningar. Det handlar också om att redovisa analysprocessen för att tolkningen av data ska vara så transparent som möjligt. I detta arbete har en integrativ analys utförts på ett systematiskt sätt, vilket bidrar till transparensen och gör det möjligt för läsaren att kunna bedöma tillförlitligheten i arbetet. Enligt Kristensson (2014) är det dock viktigt inom litteraturstudier att båda författarna först granskar varje artikel var för sig och sedan jämför och diskuterar. Detta har inte skett i detta arbete då författarna valde att granska artiklarna enligt granskningsmallen tillsammans. Författarna anser detta ändå som en styrka till arbetet då varje punkt i granskningsmallen diskuterades grundligt mellan författarna under granskandets gång.

Kvantitativ forskning använder sig av validitet och reliabilitet som mått för att för att beskriva kvalitet (Kristensson, 2014). Reliabilitet handlar om huruvida ett mätinstrument är säkert eller inte, så hög mätosäkerhet som möjligt ska eftersträvas och frånvaro av mätningfel. Validitet innebär att en studie mäter det som den är avsedd att mäta. Det kan vara svårt att mäta validitet i studier där mer komplexa ämnen studeras som till exempel livskvalitet eller tillfredsställelse (Kristensson, 2014). I de kvantitativa studier som inkluderats i denna litteraturöversikt har data samlats in genom enkäter som delats ut till ungdomarna. Enkäter kan användas med fördel eftersom det går lätt att

anpassa efter olika populationer och ämnen (Polit & Beck, 2021). Det är dock viktigt att tänka på att frågorna i enkäten inte är för komplexa utan enkla för deltagarna i studien att förstå (Kristensson, 2014). En dåligt konstruerad enkät gör att det finns en risk att deltagarna inte förstår vad som förväntas av dem, vilket kan leda till att de inte slutför enkäten, inte svarar korrekt på frågan eller att de inte vill delta överhuvudtaget. Samtliga inkluderade studier utom en har använt enkäterna i olika pilotstudier för att kunna bedöma deras validitet. I majoriteten av de kvantitativa artiklar som inkluderats i denna litteraturöversikt är frågorna som inkluderats i enkäten redovisade. Läsaren kan då själv bedöma om resultatet stämmer överens med vad som varit avsett att mäta, vilket också styrker validiteten i dessa studier. I två av de kvantitativa studierna som inkluderats redovisas dock inte de enkäter som använts för att samla in data, vilket gör det svårt för läsaren att kontrollera hur frågorna var utformade och vad som efterfrågades. Detta gör att det är svårare att bedöma validiteten i dessa två studier och kan bidra till en sämre kvalitet på denna litteraturöversikt.

Det kan vara svårt att generalisera resultatet då ungdomarna i studierna har olika bakgrund och utgår från olika kulturella värderingar och normer. Även om samtliga studier utförts i västerländska länder så skiljer sig åsikter och värderingar kring ungdomar och sex mellan olika länder. Vissa av de inkluderade studierna har också utförts i mindre grupper vilket kan göra att resultatet är mindre generaliserbart. Det kan dock påpekas att trots skillnader i urvalsgrupp och metod så har samtliga studier pekat på kunskapsbrist i någon form vilket ökar generaliserbarheten.

När en litteraturstudie ska genomföras och forskningsområdet är inom hälsa är det en fördel att inkludera både kvalitativ och kvantitativ forskning. Detta för att få olika perspektiv på ett problem och bättre förståelse för verkligheten (Axelsson, 2012). Kvalitativ forskning avser studera ett fenomen utifrån en persons upplevelser och erfarenheter av detta (Henricson & Billhult, 2012), medan kvantitativ metod är mer inriktad på att objektivt undersöka ett fenomen (Kristensson, 2014). Eftersom syftet med denna studie var att både utforska ungdomars attityder och värderingar samt att undersöka deras kunskapsnivå valde författarna att inkludera både kvalitativa och kvantitativa studier. Genom att inkludera båda typen av studier skapades en större förståelse för ungdomars attityder, värderingar och kunskaper än om endast en typ av metod hade inkluderats. Polit och Beck (2021) betonar vikten av att litteratur som ingår i en litteraturöversikt bör vara så uppdaterad och tidsenlig som möjligt. Författarna valde att endast inkludera studier som var max tio år gamla på grund av detta. Dock innebär detta alltid en risk att relevant litteratur som endast är något år äldre sorteras bort. Genom att inkludera studier av olika design blev även urvalet större och mindre litteratur riskerades att sorteras bort. Även detta bidrar till att stärka trovärdigheten i studien (Polit & Beck, 2021). Deltagarna i de olika studierna hade ett åldersspann mellan 15–30 år. Det är under en period i livet då det kan finnas stora skillnader i mental utveckling. Forskning har visat att konsekvenstänket hos människan troligtvis inte är fullt utvecklat förrän vid 25 års ålder (Pålshammar, 2010). Detta skulle kunna påverka resultatet då ungdomar, tonåringar, inte har samma förutsättningar som unga vuxna har och inte heller lever efter samma förutsättningar. Att författarna trots detta valde att använda detta åldersspann beror på att begreppet "ungdomar" kan vara svårdefinierat och variera från land till land. Det författarna strävade efter var att inkludera så mycket relevant data som möjligt som inkluderade ungdomar eller unga vuxna.

I studier där människan inkluderas är det viktigt att en etisk diskussion förts (Sandman & Kjellström, 2018). Samtliga inkluderade studier i arbetet var etiskt granskade och godkända enligt lokala anvisningar i respektive land. Inga nya data har tillförts av författarna. I arbetsprocessen har författarna genomgående försökt att hålla en objektivitet och inte påverkas av den fakta som framkommit under studiens gång. Därför känner författarna att inga etiska konflikter har kunnat identifierats i arbetet.

Mot slutet av arbetet fick externa granskare läsa igenom studien. Detta är en fördel innan en studie lämnas in för att se om studien kan förstås utan att personen har någon bakgrundsinformation. Det är enkelt att missa fel i sin egen text (Friberg, 2012b), varav författarna valde att ta in nya ögon för en genomläsning. Externa granskare kan bidra till att stärka arbetets pålitlighet, trovärdighet samt innehållsvaliditet (Wallengren & Henricson, 2012).

Denna studie har styrkor och svagheter. Den begränsade tidsramen som studien genomfördes efter kan ha bidragit till att all relevant data inte identifierades. Det går också att diskutera författarnas förförståelse för ämnet då en av dem ingick i samma åldersgrupp som den som studerats. Forskarnas förförståelse kan också påverkas av hur mycket litteratur som tidigare studerats inom området (Wallengren & Henricsson, 2012), där studierna till barnmorska kan gett författarna ökad förförståelse. Genomgripande genom arbetet eftersträvades objektivitet genom att författarna tillsammans diskuterat och vid eventuella meningsskiljaktigheter nåddes en kompromiss. Arbetsprocessen i detta arbete redovisas grundligt och samtliga inkluderade studier är redovisade och kvalitetsgranskade i form av tabeller och figurer, vilket bidrar till transparens. Detta ökar också studiens reproducerbarhet. Med hänseende till detta, anser författarna denna studie som trovärdig och kan ses som ett steg mot framtida, vidare forskning.

Slutsats

En majoritet av ungdomarna kände att de hade en låg kunskapsnivå i ämnen som fertilitet, reproduktiv och sexuell hälsa. Sexualundervisningen upplevdes som bristande och det fanns ett stort behov av mer inkluderande undervisning med diskussioner som rörde även sociala aspekter såsom till exempel relationer, sexuella övergrepp och samtycke. Attityder och värderingar hos kamrater påverkade ungdomarnas beteende och inställning till reproduktiv och sexuell hälsa. En stor majoritet av ungdomarna rapporterade att de hade en önskan om framtida familjebildning och vissa kände en oro inför detta. Detta kan ses som en indikation på ett behov av förändring i den sexualundervisning som bedrivs idag för att kunna nå ut till ungdomar i ämnen som fertilitet, reproduktiv och sexuell hälsa. Barnmorskan ansågs som en bra kandidat att diskutera dessa ämnen med och lämpliga tillfällen ansågs vara vid provtagning och preventivmedelsrådgivning.

Klinisk tillämpbarhet

För att kunna vidareutveckla sexualundervisningen efter behov och önskemål hos ungdomar kan skola, hälso- och sjukvård och övriga aktörer använda denna studie som underlag. Genom att uppmärksamma detta område kan fler bli medvetna om betydelsen av att implementera undervisningen även vid tidig ålder.

REFERENSER

Artiklar markerade med asterisk () utgör resultatet.*

*Adolfsson, A. (2018). Risky meetings despite knowledge of the risk: a qualitative study of young adults treated for Chlamydia infection at a sexual transmitted infection clinic. *Open Journal of Obstetrics and Gynecology*, 2018(8), 572-584. <https://doi.org/10.4236/ojog.2018.86064>

Axelsson, Å. (2012) Litteraturstudie. Granskär, M. & Höglund-Nielsen, B. (red.) *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvård*. (ss. 203–220) Lund: Studentlitteratur.

Bodin, M., Käll, L., Tydén, T., Stern, J., Drevin, J. & Larsson, M. (2017). Exploring men's pregnancy-planning behaviour and fertility knowledge: a survey among fathers in Sweden. *Upsala Journal of Medical Sciences, Juni 122*, (2), 127-135. <https://doi:10.1080/03009734.2017.1316531>.

Bodin, M., Tydén, T., Käll, L., & Larsson, M. (2018). Can Reproductive Life Plan-based counselling increase men's fertility awareness? *Upsala journal of medical sciences*, 123(4), 255–263. <https://doi.org/10.1080/03009734.2018.1541948>

*Boivin, J., Sandhu, A., Brian, K. & Harrison, C. (2018). Fertility-related knowledge and perceptions of fertility education among adolescents and emerging adults: a qualitative study. *Human Fertility*. <https://doi.org/10.1080/14647273.2018.1486514>

Boman, J., Lindqvist, H., Forsberg, L., Janlert, U., Granåsen, G. & Nylander, E. (2018). Brief manual-based single-session Motivational Interviewing for reducing high-risk sexual behaviour in women – an evaluation. *International Journal of STD & AIDS 2018, Vol. 29*(4), (396–403). Doi: 10.1177/0956462417729308

Bridges, A.J., Wosnitzer, R., Scharrer, E., Sun, C. & Liberman, R. (2010). Aggression and Sexual Behaviour in Best-Selling Pornography Videos: A Content Analysis Update. *Violence Against Women*, 16(10), (1065-1085). Doi: 10.1177/1077801210382866

Caldwell, K., Henshaw, L. & Taylor, G. (2011). Developing a framework for critiquing health research: An early evaluation. *Nurse Education Today* (31) e1-e4. <http://dx.doi.org/10.1016/j.nedt.2010.11.025>

Centralförbundet för alkohol-och narkotikaupplysning. (2020). *Skolelevers drogvanor 2020*. [can-rapport-197-skolelevers-drogvanor-2020-pdf.pdf](https://www.cafu.se/rapport-197-skolelevers-drogvanor-2020-pdf.pdf)

Cnattingius, S & Stephansson, O. (2014). Livsstilsfaktorer och graviditet. Hagberg, H., Maršál, K. & Westgren, M. (red.) *Obstetrik*. (ss. 153–161) Lund: Studentlitteratur.

Donevan, M & Mattebo, M. (2017). The relationship between frequent pornography consumption, behaviours, and sexual preoccupation among male adolescents in Sweden. *Sexual & Reproductive Healthcare*, 12(2017), (82–87). <http://dx.doi.org/10.1016/j.srhc.2017.03.002>

Dorney, E. & Black, KI. (2018) Preconception care. *Australian Journal of General Practice*. July;47(7). 424–429. <https://doi: 10.31128/AJGP-02-18-4485>.

*Ekelin, M., Åkesson, C., Ångerud, M. & Kvist, L.J. (2012). Swedish high school students' knowledge and attitudes regarding fertility and family building. *Reproductive Health*, 9(6). <https://doi.org/10.1186/1742-4755-9-6>

*Ekstrand, M., Engblom, C., Larsson, M. & Tydén, T. (2011). Sex education in Swedish schools as described by young women. *The European Journal of Contraception and Reproductive Health Care*, June 2011(16) 210–224. Doi: 10.3109/13625187.2011.561937

*Ekstrand Ragnar, M., Grandahl, M., Stern, J. & Mattebo, M. (2018). Important but far away: adolescents' beliefs, awareness and experience of fertility and preconception health. *The European Journal of Contraception & Reproductive Healthcare*, 23(4), 265–273. <https://doi.org/10.1080/13625187.2018.1481942>

Ekstrand Ragnar, M., Larsson, M., Salih Johansson, L., Skogsdal, Y., Axén, L., Koo Andersson, M. & Tydén, T. (2021). Sverige behöver bli bättre på prekonceptionell vård. *Läkartidningen*, 8/2021. Sverige behöver bli bättre på prekonceptionell vård (lakartidningen.se)

Eleftheriou, A., Bullock, S., Graham, C. A., Stone, N., & Ingham, R. (2016). Does attractiveness influence condom use intentions in heterosexual men? An experimental study. *BMJ open*, 6(6), e010883. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2015-010883>

EPF. (2020). *European Contraception Policy Atlas 2020*. Hämtad den 3 februari, 2021, från European Contraception Policy Atlas 2020 | EPF (epfweb.org)

Folkhälsomyndigheten. (2014) *Ungdomar och sexualitet 2014/15 I samarbetet med ungdomsbarometern*. Stockholm: Folkhälsomyndigheten. Från <https://www.folkhalsomyndigheten.se/globalassets/livsvillkor-levnadsvanor/hiv-sti-prevention/preventionsgrupper/uungdomsbarometern-2014.pdf>

Folkhälsomyndigheten. (2015). *Råd och fakta om sexuellt överförbara infektioner*. Stockholm: Folkhälsomyndigheten. Från <https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/75bfcaa79ad14c0fa76f5197a34731ed/rad-fakta-sexuellt-overforda-infektioner.pdf>

Folkhälsomyndigheten (2017). Sexualitet och hälsa bland unga i Sverige - UngKAB15 – en studie om kunskap, attityder och beteende bland unga 16–29 år. Sexualitet och hälsa bland unga i Sverige (folkhalsomyndigheten.se)

Folkhälsomyndigheten (2018). Motiverande samtal om ungas sexuella hälsa. En kartläggande litteraturoversikt inom området hivprevention samt sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR). Stockholm: Folkhälsomyndigheten. Från <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/publikationsarkiv/m/motiverande-samtal-med-unga-om-sexuell-halsa/>

Folkhälsomyndigheten (2019a). Sjukdomsinformation om klamydiainfektion. *Statistik-Statistik över klamydiainfektion*. Stockholm: Folkhälsomyndigheten. Från <https://www.folkhalsomyndigheten.se/folkhalsorapportering-statistik/statistik-a-o/sjukdomsstatistik/klamydiainfektion/>

Folkhälsomyndigheten (2019b) Sjukdomsinformation om gonorré. *Statistik-Statistik över gonorré*. Stockholm: Folkhälsomyndigheten. Från <https://www.folkhalsomyndigheten.se/folkhalsorapportering-statistik/statistik-a-o/sjukdomsstatistik/gonorre/>

Folkhälsomyndigheten (2019c). Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) i Sverige 2017. Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) i Sverige 2017 — Folkhälsomyndigheten (folkhalsomyndigheten.se)

Folkhälsomyndigheten (2020a). Barnvaccinationsprogram - Allmänt program för barn. Hämtad den 29 januari, från Barnvaccinationsprogram - Allmänt program för barn — Folkhälsomyndigheten (folkhalsomyndigheten.se)

Folkhälsomyndigheten (2020b). Ungdomars bruk av cigaretter, snus och e-cigaretter. Hämtad 1 februari, från <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/andts/utveckling-inom-andts-anvandning-och-ohalsa/bruk/tobak-och-liknande-produkter/ungdomars-bruk-av-cigaretter-snus-och-e-cigaretter/>

Forsberg, C., Wengström, Y. (2016). *Att göra systematiska litteraturstudier: Värdering, analys och presentation av omvårdnadsforskning*. Stockholm: Kultur & Natur.

Friberg, F. (2012a). Att göra en litteraturoversikt. I F. Friberg (Red.), Dags för uppsats: Vägledning för litteraturbaserade examensarbeten (s. 133–143). Lund: Studentlitteratur

Friberg, F. (2012b). Att bidra till evidensbaserad omvårdnad med grund i analys av kvalitativ forskning. I F. Friberg (Red.), Dags för uppsats: Vägledning för litteraturbaserade examensarbeten (s. 121–131). Lund: Studentlitteratur.

Fridlund, V. (2014). *Play with fire, play with you sometimes - Social aspects of condom use among young people in Sweden*. [Doktorsavhandling] Stockholms universitet. printed_by_G5_2014_svan_KI.indd (diva-portal.org)

Friedmann, I. (2018). *Syfilis*. Hämtad, 12 februari, 2021, från Syfilis - 1177 Vårdguiden

Friedmann, I. (2019). Hiv och aids. Hämtad, 12 februari, 2021, från Hiv och aids - 1177 Vårdguiden

Grandahl, M., Bodin, M., & Stern, J. (2019). In everybody's interest but no one's assigned responsibility: midwives' thoughts and experiences of preventive work for men's sexual and reproductive health and rights within primary care. *BMC public health*, 19(1), 1423. <https://doi.org/10.1186/s12889-019-7792-z>

Gibbs, J., Gkatzidou, V., Tickle, L., Manning, R., S., Tilakkumar, T., Hone, K., Ashcroft, R. E., Sonnenberg, P., S Tariq Sadiq, S.T., Claudia S Estcourt, C., S. (2016) Can you recommend any good STI apps? A review of content, accuracy and comprehensiveness of current mobile medical applications for STIs and related genital infections. *Sex Transm Infect*, 2017(93), 240–246. <http://dx.doi.org/10.1136/sextrans-2016-052926>

*Guzzo, K.B. & Hayford, S.R. (2018). Adolescent reproductive and contraceptive knowledge and attitudes and adult contraceptive behaviour. *Matern Child Health J.*, January 22(1), 32–40. doi:10.1007/s10995-017-2351-7.

*Harper, J.C., Hepburn, J., Vautier, G., Callander, E., Glasgow, A., Balen, A. & Boivin, J. (2019). Feasibility and acceptability of theatrical and visual art to deliver fertility education to young adults. *Human Fertility*.
<https://doi.org/10.1080/14647273.2019.1570354>

Henricson, M. & Billhult, A. (2012). Kvalitativ design. Henricson, M. (red.) *Vetenskaplig teori och metod - från idé till examination inom omvårdnad*. (ss.130–137). Lund: Studentlitteratur

Hognert, H., Skjeldestad, F.E., Gemzell-Danielsson, K., Heikinheimo, O., Milsom, I., Lidegaard, Ø. & Lindh, I. (2018). Ecological study on the use of hormonal contraception, abortions and births among teenagers in the Nordic countries. *BMJ Open*, 2018(8), e022473. doi:10.1136/bmjopen-2018-022473

Hulter, B (2016) Sexuell hälsa. Lindgren, H., Christensson, K. & Dykes, A. (red.) *Reproduktiv hälsa: barnmorskans kompetensområde*. (ss. 65–67). Lund: Studentlitteratur.

*Hviid Malling, G.M., Schmidt, L., Pitsillos, T., Hammarberg, K., Tydén, T., Friberg, B., Jensen, I. & Ziebe, S. (2020). Taking fertility for granted - a qualitative exploration of fertility awareness among young childless men in Denmark and Sweden. *Human fertility*. <https://doi.org/10.1080/14647273.2020.1798516>

Häggeström-Nordin, E (2016). Ungdomars sexualitet och hälsa. Lindgren, H., Christensson, K. & Dykes, A. (red.) *Reproduktiv hälsa: barnmorskans kompetensområde*. (ss. 95–102). Lund: Studentlitteratur.

Häggeström-Nordin, E & Mattebo, M (2016). Ungdomars sexualvanor. Häggeström-Nordin, E. & Magnusson, C. (red.) *Ungdomar, sexualitet och relationer*. (2. [utökade och uppdaterade] uppl. Ss. 55–71) Lund: Studentlitteratur.

International Planned Parenthood Federation. (2018). Denial of contraceptive care - A deep-rooted problem in Europe and Central Asia.
IPPF_FACTSHEET_CONTRACEPTIVECARE_Final.pdf (ippfen.org)

Jaramillo, N., Buhi, E.R., Elder, J.P. & Corliss, H.L. (2016). Associations Between Sex Education and Contraceptive Use Among Heterosexually Active, Adolescent Males in the United States. *Journal of Adolescent Health*, 60, 534e540.
<http://dx.doi.org/10.1016/j.jadohealth.2016.11.025>

Johansson, K (2020) *Hepatit B*. Hämtad 12 februari 2021 från
<https://www.1177.se/Stockholm/sjukdomar--besvar/mage-och-tarm/lever-galla-och-bukspottkörtel/hepatit-b/>

Karlsson, E, K. (2012). Informationssökning. Henricson, M. (red.) *Vetenskaplig teori och metod: från idé till examination inom omvårdnad*. (ss.95–113) Lund: Studentlitteratur.

Kjellström, S. (2012). Forskningsetik. I M. Henricson (Red.), *Vetenskaplig teori och metod: från idé till examination inom omvårdnad* (s. 70–92). Lund: Studentlitteratur.

Kopp Kallner, H., Thunell, L., Brynhildsen, J., Lindeberg, M. & Gemzell Danielsson, K. (2015). Use of Contraception and Attitudes towards Contraceptive Use in Swedish Women - A Nationwide Survey. *PLoS ONE*, 10(5), e0125990. doi:10.1371/journal.pone.0125990

Kristensson, J. (2014). *Handbok för uppsatsskrivande och forskningsmetodik för studenter inom hälso- och vårdvetenskap*. Natur & Kultur: Stockholm

Larsson, M (2016). Prekonceptionell hälsa och vård. Lindgren, H., Christensson, K. & Dykes, A. (red.) *Reproduktiv hälsa: barnmorskans kompetensområde*. (ss. 125–129). Lund: Studentlitteratur.

Leon-Larios, F., & Macías-Seda, J. (2017). Factors related to healthy sexual and contraceptive behaviors in undergraduate students at university of Seville: a cross-sectional study. *Reproductive health*, 14(1), 179. <https://doi.org/10.1186/s12978-017-0444-9>

Lindberg, LD., Maddow-Zimet, I. & Boonstra, H. (2016). Changes in Adolescents' Receipt of Sex Education, 2006-2013. *Journal of Adolescence Health*. Jun, 58(6), 621-7. <https://doi: 10.1016/j.jadohealth.2016.02.004>.

Linde, H. (2020). Medias bild av porrvanor är förenklad. Hans Linde, RFSU: Medias bild av porrvanor är förenklad | SvD

Lindh, I., Skjeldestad, F., Gemzell-Danielsson, K., Heikiheimo, O., Hognert, H., Milsom, I. & Lidegaard, Ø. (2016). Contraceptive use in the Nordic countries. *Acta Obstetrica et Gynecologica Scandinavica*, 2017(96), 19–28. Doi: 10.1111/aogs.13055

*Lindroth, M. & Löfgren-Mårtenson, L. (2013). Sexual chance taking: a qualitative study on sexuality among detained youths. *The European journal of contraception & reproductive health care : the official journal of the European Society of Contraception*, 18(5), 335–342. <https://doi.org/10.3109/13625187.2013.814770>

Läkemedelsverket (2014). Antikonception - behandlingsrekommendation. <https://www.lakemedelsverket.se/48e08d/globalassets/dokument/behandling-och-forskrivning/behandlingsrekommendationer/behandlingsrekommendation/behandlingsrekommendation-antikonception.pdf>

Magnusson, Å & Sarman, I (2014). Hagberg, H., Maršál, K. & Westgren, M. (red.) *Obstetrik*. (ss. 1163–170) Lund: Studentlitteratur.

Marions, L (2016) Sexuellt överförbara infektioner. Lindgren, H., Christensson, K. & Dykes, A. (red.) *Reproduktiv hälsa: barnmorskans kompetensområde*. (ss. 199–205). Lund: Studentlitteratur.

*Mattebo, M., Tydén, T., Häggström-Nordin, E., Nilsson, K. W. & Larsson, M. (2014). Pornography and sexual experiences among high school students in Sweden. *Journal of developmental and behavioral pediatrics : JDBP*, 35(3), 179–188. <https://doi.org/10.1097/DBP.0000000000000034>

*Nelson, K.M., Pantalone, D.W. & Carey, M.P. (2019). Sexual health education for adolescent males who are interested in sex with males: An investigation of experiences, preferences and needs. *J Adolesc Health*, 2019 January,64(1), 36–42. doi:10.1016/j.jadohealth.2018.07.015.

*Nielsen, A., De Costa, A., Gemzell Davidsson, K & Salazar, M. (2017). Repeat testing for chlamydia trachomatis, a “safe approach” to unsafe sex? a qualitative exploration among youth in Stockholm. *BMC Health Services Research*.
[https://doi:10.1186/s12913-017-2681-6](https://doi.org/10.1186/s12913-017-2681-6)

O'Brien, AP., Hurley, J., Linsley, P., McNeil, KA., Fletcher, R. & Aitken, JR. (2018). Men's Preconception Health: A Primary Health-Care Viewpoint. *American Journal of Men's Health*. September12(5), 1575–1581. [https://doi: 10.1177/1557988318776513](https://doi.org/10.1177/1557988318776513).

Olsson, C (2020). *Sex- och samlevnadsrådgivning*. Hämtad 12 februari, 2021 från <https://www.1177.se/Stockholm/sa-fungerar-varden/varden-i-stockholms-lan/hjalp-att-valja-mottagning/sex--och-samlevnadsradgivning-i-stockholms-lan/>

Ott, M. A., & Santelli, J. S. (2007). Abstinence and abstinence-only education. *Current opinion in obstetrics & gynecology*, 19(5), 446–452.
<https://doi.org/10.1097/GCO.0b013e3282efdc0b>

Palén, T. (2017, 13 februari) *De gör porr utan skam* [Podcast]. <https://www.rfsu.se/sex-och-relationer/for-dig-som-undrar/sexpodden--rfsu-dokumentar/de-gor-porr-utan-skam/>

*Pavelová, L., Archalousová, A., Slezáková, Z., Zrubcová, D., Solgajová, A., Spáčilová, Z., Křištofová, E., & Slamková, A. (2021). The Need for Nurse Interventions in Sex Education in Adolescents. *International journal of environmental research and public health*, 18(2), 492. <https://doi.org/10.3390/ijerph18020492>

Pedro, J., Brandão, T., Schmidt, L., Costa, M.E., Martins, M.V. (2018). What do people know about fertility? A systematic review on fertility awareness and its associated factors. *Upsala Journal Of Medical Sciences*, 2018, 123 (2), 71-81.
<https://doi.org/10.1080/03009734.2018.1480186>

Petrova, D. & Garcia-Retamero, R. (2015). Effective Evidence-Based Programs For Preventing Sexually-Transmitted Infections: A Meta-Analysis. *Current HIV Research*, 2015(13), (432-438).

Polit, D., & Beck, C. (2021). Nursing research: generating and assessing evidence for nursing practice. (11th ed.). Philadelphia: Wolters Kluwer.

Pound, P., Langford, R. & Campbell, R. (2016). What do young people think about their school-based sex and relationship education? A qualitative synthesis of young people's views and experiences. *BMJ Open*, 2016(6), e011329. doi:10.1136/bmjopen-2016-011329

Priebe, G. & Landström, C. (2012). Den vetenskapliga kunskapens möjligheter och begränsningar- grundläggande vetenskapsteori. I M. Henricson (Red.), *Vetenskaplig teori och metod: Från idé till examination inom omvårdnad* (s. 46–47). Lund: Studentlitteratur.

Pritt, N.M., Norris, A.H. & Berlan, D.E. (2016). Barriers and Facilitators to Adolescents' Use of Long-Acting Reversible Contraceptives. *Journal of Pediatric & Adolescent Gynecology*, 30, (2017), 18e22. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jpag.2016.07.002>

Pålshammar, Å. (2010). Tonårshjärnan, risk och sex. *Läkartidningen*, 6(107).

Rodenhizer, K.A. & Edwards, K.M. (2019). The Impacts of Sexual Media Exposure on Adolescent and Emerging Adults' Dating and Sexual Violence Attitudes and Behaviors: A Critical Review of the Literature. *Trauma, Violence, & Abuse*, 2019, Vol. 20(4), 439-452. doi/10.1177/1524838017717745

*Rothman, E.F., Kaczmarzky, C., Burke, N., Jansen, E. & Baughman, A. (2014). "Without porn... I wouldn't know half the things I know now": a qualitative study of pornography use among a sample of urban, low-income, black and hispanic youth. *The Journal of Sex Research*, 52(7), 736-746. <https://doi.org/10.1080/00224499.2014.960908>

Rosén, M. (2012). Systematisk litteraturöversikt. Henricson, M. (red.) *Vetenskaplig teori och metod - från idé till examination inom omvårdnad*. (ss. 429- 446.) Lund: Studentlitteratur

Rädda barnen (2019). Stopp! Min kropp! stopp-min-kropp_vagledning_2019.pdf (raddabarnen.se)

Sandgren, A. (2012) Grounded theory. Henricson, M. (red.) *Vetenskaplig teori och metod - från idé till examination inom omvårdnad*. (ss. 407–427.) Lund: Studentlitteratur

Sandman, L., & Kjellström, S. (2018). *Etikboken- etik för vårddyrken* (2. uppl.). Studentlitteratur.

*Santangelo, O.E., Provenanzo, S. & Firenze, A. (2018). Knowledge of sexually transmitted infections and sex-at-risk among italian students of health professions. Data from one-month survey. *Ann Ist Super Sanità*, vol. 54(1), 40-48. https://doi.org/10.4415/ANN_18_01_09

Santelli, J. S., Kantor, L. M., Grilo, S. A., Speizer, I. S., Lindberg, L. D., Heitel, J., Schalet, A. T., Lyon, M. E., Mason-Jones, A. J., McGovern, T., Heck, C. J., Rogers, J., & Ott, M. A. (2017). Abstinence-Only-Until-Marriage: An Updated Review of U.S. Policies and Programs and Their Impact. *The Journal of adolescent health : official publication of the Society for Adolescent Medicine*, 61(3), 273–280. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2017.05.031>

SFS 2003:460. Lagen om etikprövning av forskning som avser människor. Hämtad 17 mars, 2021, från Lag (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor Svensk författningssamling 2003:2003:460 t.o.m. SFS 2019:1144 - Riksdagen

SFS 2018:618. Lag om ändring i brottsbalken. Hämtad 26 mars, 2021, från SFS2018-618.pdf (svenskforfattningssamling.se)

Shafii, T., Benson, S. K., & Morrison, D. M. (2019). Brief Motivational Interviewing Delivered by Clinician or Computer to Reduce Sexual Risk Behaviors in Adolescents: Acceptability Study. *Journal of medical Internet research*, 21(7), e13220. <https://doi.org/10.2196/13220>

Skolinspektionen. (2018). *Sex- och samlevnadsundervisning*. Hämtad 2 mars, 2021, från Sex- och samlevnadsundervisning (skolinspektionen.se)

Skogsdal, Y., Fadl, H., Cao, Y., Karlsson, J., & Tydén, T. (2019). An intervention in contraceptive counseling increased the knowledge about fertility and awareness of preconception health-a randomized controlled trial. *Uppsala journal of medical sciences*, 124(3), 203–212. <https://doi.org/10.1080/03009734.2019.1653407>

Skoog Svanberg, A. & Sydsjö, G. (2016). Ofrivillig barnlöshet. Lindgren, H., Christensson, K. & Dykes, A. (red.) *Reproduktiv hälsa: barnmorskans kompetensområde*. (ss. 103–115). Lund: Studentlitteratur.

Stenhammar, C., Ehrsson, YT., Åkerud, H., Larsson, M. & Tydén, T. (2015). Sexual and contraceptive behavior among female university students in Sweden - repeated surveys over a 25-year period. *Acta Obstet Gynecol Scand*. 2015 Mar, 94(3), 253–9. <https://doi: 10.1111/aogs.12565>.

Svenska FN-förbundet (2018). Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling. Infomaterial_Agenda3030_komprimerad.pdf (fn.se)

Sveriges regioner och kommuner (2020). *Ungdomsmottagningar och ungas sexuella hälsa - nuläge och vägar framåt*. *Ungdomsmottagningar och ungas sexuella hälsa* (skr.se)

SwePub (u.å.) *Om SwePub*, hämtad den 31 augusti, 2021, från, [SwePub - hjälp](https://www.svepub.se/) (kb.se)

Szucs, L. E., Lowry, R., Fasula, A. M., Pampati, S., Copen, C. E., Hussaini, K. S., Kachur, R. E., Koumans, E. H., & Steiner, R. J. (2020). Condom and Contraceptive Use Among Sexually Active High School Students - Youth Risk Behavior Survey, United States, 2019. *MMWR supplements*, 69(1), 11–18. <https://doi.org/10.15585/mmwr.su6901a2>

Tanton, C., Jones, KG., Macdowall, W., Clifton, S., Mitchell, KR., Datta, J., Lewis, R., Field, N., Sonnenberg, P., Stevens, A., Wellings, K., Johnson, AM. & Mercer, CH. (2015). Patterns and trends in sources of information about sex among young people in Britain: evidence from three National Surveys of Sexual Attitudes and Lifestyles. *BMJ Open*. 2015 Mar 5;5(3): e007834. <https://doi: 10.1136/bmjopen-2015-007834>.

Tunbäck, P. (2020) *Syfilis*. Hämtad, 12 februari, 2021, från Syfilis - Internetmedicin

Tydén, T. (2016). Antikonception. Lindgren, H., Christensson, K. & Dykes, A. (red.) *Reproduktiv hälsa: barnmorskans kompetensområde*. (ss. 131–168). Lund: Studentlitteratur.

*Unis, B. & Sällström, C. (2019). Adolescents' conceptions of learning and education about sex and relationships. *American Journal of Sexuality Education*, 15, 25 - 52. <https://doi.org/10.1080/15546128.2019.1617816>

Utbildningsdepartementet. (2020). *Bättre sexualundervisning för unga*. Hämtad 4 januari, 2021, från Bättre sexualundervisning för unga - Regeringen.se

Utbildningsdepartementet. (2021). *Skolans undervisning om sexualitet, samtycke och relationer förbättras*. Hämtad 4 mars, 2021, från Skolans undervisning om sexualitet, samtycke och relationer förbättras - Regeringen.se

Vivancos, R., Abubakar, I., Philips-Howard, P. & Hunter, P.R. (2012). School-based sex education is associated with reduced riskysexual behaviour and sexually transmitted infections in young adults. *Public Health*, 127, (53-57). <http://dx.doi.org/10.1016/j.puhe.2012.09.016>

Wallengren, C & Henricson, M (2012). Vetenskaplig kvalitetssäkring av litteraturbaserat arbete. Henricson, M. (red.) *Vetenskaplig teori och metod: från idé till examination inom omvårdnad*. (ss.481- 495) Lund: Studentlitteratur.

Wesche, R., Kreager, D.A., Feinberg, M.E. & Lefkowitz, E.S. (2019). Peer Acceptance and Sexual Behaviors from Adolescence to Young Adulthood. *J Youth Adolesc*, 2019 May, 48(5), 996–1008. doi:10.1007/s10964-019-00991-7

Whittemore, R. & Knafl, K. (2005). The integrative review: updated methodology. *Journal of Advanced Nursing*, 52(5), 546–553.

WHO (2013). Preconception care: Maximizing the gains for maternal and child health. preconception_care_policy_brief.pdf (who.int)

Willman, A., Bahtsevani, C., Nilsson, R., & Sandström, B. (2016). *Evidensbaserad omvårdnad: En bro mellan forskning och klinisk verksamhet* (4 uppl.). Lund: Studentlitteratur.

WMA (2018). WMA Declaration of Helsinki – Ethical principles for medical research involving human subjects. <https://www.wma.net/policies-post/wma-declaration-of-helsinki-ethical-principles-for-medical-research-involving-human-subjects/>

Zgliczynska, M., Szymusik, I., Sierocinska, A., Bajaka, A., Rowniak, M., Sochacki-Wojcicka, N., Wielgos, M., & Kosinska-Kaczynska, K. (2019). Contraceptive Behaviors in Polish Women Aged 18-35-a Cross-Sectional Study. *International journal of environmental research and public health*, 16(15), 2723. <https://doi.org/10.3390/ijerph16152723>

Östergren, P. (2006). *Porr, horor och feminister*. Stockholm: Natur & Kultur

Artikelmatris

Författare År Land	Titel	Syfte	Metod	Deltagare (bortfall)	Resultat	Typ/ Kvalitet
Adolfsson, A. 2018 Sverige	Risky Meetings Despite Knowledge of the Risk: A Qualitative Study of Young Adults Treated for Chlamydia Infection at a Sexual Transmitted Infection Clinic	Syftet med studien var att beskriva attityderna till riskbeteende bland patienter diagnostiserad med en klamydiainfektion på en STI klinik.	Studien var gjord utifrån en kvalitativ metod där 20 personer mellan 18–30 år gamla med en bekräftad klamydiainfektion intervjuades. En intervjuguide användes och frågorna handlade om risktagande vid sexuella kontakter.	N=18 (2)	Det studien fann var att alkohol spelade en stor roll i det sexuella risktagandet. Deltagarna uppgav att det undvek att använda kondom då det kunde upplevas som besvärligt eller pinsamt. Många uppgav också att om de kände tillit till personen så upplevdes de som en mindre riskfylld sexuell kontakt.	Kvalitativ, Mycket god kvalitet, 32 poäng
Boivin, J., Sandhu, A., Brian, K. & Harrison, C. 2018 UK	Fertility-related knowledge and perceptions of fertility education among adolescents and emerging adults: a qualitative study	Syftet med studien var att utvärdera effekten av information kring fertilitet hos ungdomar upp till 24 år av båda könen.	Studien genomfördes med en kvalitativ metod där fokusgrupper användes för att diskutera ämnen som fertilitet. Grupperna fick läsa en broschyr kring fertilitet och sedan diskutera innehållet. Totalt inkluderades 33 personer i studien mellan 16–24 år. Urvalet gjordes med en bekvämlighetsprincip där deltagarna	N=33	Det studien fann var att kunskapen kring fertilitet och vad det var för något generellt sett var låg. Ungdomarna var till viss del medvetna om riskfaktorer som kunde påverka fertiliteten med det var med stor osäkerhet som de kunde diskutera dessa. Informationen som delades ut i form av broschyrer var förvånande och kunde till viss del väcka rädsla för	Kvalitativ, Mycket god kvalitet, 34 poäng

			rekryterades från olika skolor i anslutning till där forskarna jobbade.		framtida val i livet. Deltagarna kände också att kvinnor hade ett större antal faktorer att ta hänsyn till gällande fertilitet.	
Ekelin, M., Åkesson, C., Ångerud, M. & Kvist, L.J. 2012 Sverige	Swedish high school students' knowledge and attitudes regarding fertility and family building	Syftet med studien var att under gymnasieelevers kunskap kring fertilitet, deras framtida planer för familjebildning och för att jämföra kunskapsnivån mellan flickor och pojkar.	Studien var gjord utifrån en kvantitativ metod där enkäter delades ut till 274 ungdomar i olika gymnasieskolor i Skåne. Frågorna behandlade ungdomarnas kunskap kring fertilitet, önskan om familjebildning och medvetenhet om riskfaktorer kring fertilitet.	N=247 (28)	Det studien fann var att majoriteten av ungdomarna tyckte att deras egen fertilitet var viktig. Flickor hade överlag bättre kunskap kring faktorer som kunde påverka fertiliteten såsom ålder och könssjukdomar, men generellt var kunskapen kring fertilitet låg.	Kvantitativ, Mycket god kvalitet, 33 poäng
Ekstrand, M., Engblom, C., Larsson, M. and Tydén, T. 2011 Sverige	Sex education in Swedish schools as described by young women	Syftet med denna studie var att undersöka ungdomars erfarenheter kring sexualundervisningen i svenska skolor.	Studien genomfördes med hjälp av anonyma enkäter som delades ut på 2 ungdomsmottagningar och 3 studenthälsan i två svenska städer. Deltagarna som deltog var mellan 13 - 25 år gamla. Frågorna handlade om deltagarnas erfarenheter kring sexualundervisningen och vilka kunskaper de kände att de fått med sig från denna.	N=225	Det studien fann var att ungdomar generellt kände att de fått för lite information i samband med sin sexualundervisning. Det område som de kände sig säkrast kring var de biologiska aspekterna kring reproduktion, men att de saknade en diskussion kring andra aspekter såsom sexualitet och mångfald.	Kvantitativ Mycket god kvalitet, 34 poäng

Ekstrand-Ragnar, M., Grandahl, M., Stern, J. & Mattebo, M. 2018 Sverige	Important but far away: adolescents' beliefs, awareness and experiences of fertility and preconception health	Syftet med studien var att utforska ungdomars medvetenhet och kunskap kring fertilitet och prekonceptionell hälsa. Det var även att utforska synsätt och erfarenheter kring information om fertilitet och prekonceptionell hälsa riktad till ungdomar.	Studien var gjord utifrån en kvalitativ metod där semi-strukturerade i fokusgrupper användes. 47 ungdomar mellan 15–19 år deltog i fokusgrupp intervjuer där deras kunskap om fertilitet och preconception diskuterades.	N=47	Det studien fann var att kunskapen kring fertilitet och preconception generellt sätt var låg. Det spelade ingen roll vilken bakgrund ungdomarna hade utan kunskapsnivån var låg oavsett. Många var medvetna om och kände fertilitet var viktigt, men hade en begränsad kunskap kring den.	Kvalitativ, Mycket god kvalitet, 35 poäng
Guzzo, K. & Hayford, S.R. 2018 USA	Adolescent Reproductive and Contraceptive Knowledge and Attitudes and Adult Contraceptive Behavior	Syftet med studien var att undersöka om ungdomars kunskap och attityd kring preventivmedel påverkar deras beteende kring detta som vuxna.	Studien genomfördes som en del av en större studie där olika metoder användes. I den första delen användes intervjuer där 20 745 tonåringar intervjuades i slutet av 1990-talet. Dessa intervjuer användes sedan för att jämföras med uppföljningen som genomfördes i form av enkäter år 2008. Frågorna handlade om kunskap kring preventivmedel och attityd kring dem.	N=6662	Det studien fann var att kunskapen och attityden kring preventivmedel som fanns hos ungdomarna påverkade användandet och effektiviteten av preventivmedel även i vuxen ålder.	Kvantitativ, Mycket god kvalitet, 34 poäng
Haper, J.C., Herpburn, J.,	Feasibility and acceptability of	Syftet med studien var att undersöka	Studien var gjord utifrån en mixad metod. Två	N=58	Det studien fann var att ungdomarna deras kunskap	Mixad metod,

<p>Vautier, G., Callander, E., Glasgow, T., Balen, A. & Boivin, J. 2019 UK</p>	<p>theatrical and visual art to deliver fertility education to young adults</p>	<p>genomförbarheten och acceptansen i att använda estetiska ämnen för att undervisa kring fertilitet i skolan.</p>	<p>fokusgrupper rekryterades från en skola i London där 41 flickor i åldrarna 14–18 i två olika grupper diskuterade fertilitet och vad de fick lära sig i ämnet i skolan. Från en teaterskola rekryterades 17 deltagare som fick delta i olika estetiska workshops som handlade om fertilitet. För att utvärdera sedan fick alla deltagare genomföra enkäter.</p>		<p>kring fertilitet saknade djup och att undervisningen i skolan var bristfällig. Ungdomarna hade varierande kunskapsnivå kring sex och reproduktion och hade ingen kunskap kring biologi eller anatomi. Att diskutera med sina föräldrar upplevdes som pinsamt eller jobbigt, utan majoriteten av ungdomarna kände att det borde vara skolans ansvar att ha sexualundervisning, alternativt att internet var den bästa källan för information.</p>	<p>God kvalitet, 28 poäng</p>
<p>Hviid Malling, G-M., Schmidt, L., Pitsillos, T., Hammarberg, K., Tydén, T., Friberg, B., Jensen, I. & Ziebe, S. 2020 Danmark/Sverige</p>	<p>Taking fertility for granted – a qualitative exploration of fertility awareness among young, childless men in Denmark and Sweden</p>	<p>Syftet med denna studie var att undersöka hur medvetna unga män var kring sin fertilitet.</p>	<p>Studie gjordes utifrån en kvalitativ metod där semi-strukturerade intervjuer användes. 20 män mellan 20–30 år intervjuades kring vad de visste om fertilitet och vad som påverkade den. Även frågor om konstgjord befruktning vid infertilitet diskuterades. Urvalet gjordes i form av direkt rekrytering,</p>	<p>N=29 (9)</p>	<p>Det studien fann var att unga män vill och förväntar sig kunna få barn i framtiden. Få hade kunskap kring den effekt som ålder hade på fertiliteten, men forskarna fann dock att denna kunskap ökat jämfört med andra tidigare studier kring detta ämne. Kunskapen kring andra påverkande faktorer var bristfällig. Majoriteten av deltagarna hade en positiv attityd till</p>	<p>Kvalitativ Mycket god kvalitet, 30 poäng</p>

			snöbollsurval samt online via olika skolor och andra hemsidor riktade till unga personer. De som deltog kom antingen från en större dansk region eller studerade vid universitet i en mellanstor svensk stad.		fertilitetsbehandlingar vid ofrivillig barnlöshet.	
Lindroth, M. & Löfgren-Mårtensson, L. 2013 Sverige	Sexual chance taking: A qualitative study on sexuality among detained youths	Syftet med studien var att beskriva ungdomar omhändertagna enligt LVU:s resonemang kring deras sexualitet och skillnader mellan kön.	Studien var gjord utifrån en kvalitativ metod där semi-strukturerade intervjuer användes. 17 ungdomar mellan 15–20 år gamla intervjuades under 20–50 minuter och frågorna berörde attityder kring sex, sexualitet, graviditet och preventivmedel. Även förväntningar kring sexualitet och sexualundervisning diskuterades.	N=17	Det studien fann var att ungdomarna generellt var pragmatiska i sin syn på sex. Om man kände sig trygg med sin partner var sexet bra, och kärlek behövde inte vara inblandat även om det var att föredra. Ungdomarna hade en varierande kunskap kring säkert sex, och många unga killar uttryckte ett motstånd till aborter. En tidig sexdebut var vanligt och beskrevs som något som man ville "bli av med". En vanlig upplevelse var också sexuella övergrepp och trakasserier.	Kvalitativ, Mycket god kvalitet, 32 poäng
Mattebo, M., Tydén, T., Häggström-Nordin,	Pornography and Sexual Experiences Among High	Syftet med studien var att undersöka hur högstadieelever konsumerade	Studien var gjord utifrån en kvantitativ metod där enkäter i 53 olika gymnasieklasser i	N=877 (11)	Det studien fann var att det var det var vanligare bland pojkar än bland flickor att konsumera pornografi, men	Kvantitativ, Mycket god kvalitet,

E., Nilsson, K.W. & Larsson, M. 2014 Sverige	School Students in Sweden	pornografi och deras erfarenheter kring detta.	Sverige. Enkäten bestod av 64 olika frågor som berörde pornografi, sexuella erfarenheter och deras uppfattning kring jämlikhet mellan kön.		det var lika vanligt bland båda könen att pröva saker som de sett i porr. Flickor hade en mer negativ inställning till pornografi än pojkar. Forskarna fann ändå att inställningen till pornografi överlag var positiv eftersom det var upphetsande och ett sätt att lära sig om sex.	33 poäng
Nelson, K.M., Pantalone, D.W. & Carey, M.P. 2019 USA	Sexual health education for adolescent males who are interested in sex with males: An investigation of experiences, preferences, and needs	Syftet med studien var att undersöka var unga män som har sex med män får information om sexuell hälsa.	Studien var gjord utifrån en kvantitativ metod där deltagarna fick fylla i en webb-baserad enkät. Deltagarna rekryterades via sociala medier såsom facebook eller instagram, och fick svara på frågor gällande sexualundervisning och användandet av preventivmedel.	N=207	Det studien fann var att majoriteten av ungdomarna helst fick sin information från internet. En stor del diskuterade även vissa frågor med sina föräldrar. Övervägande var missnöjda med den sexualundervisning som bedrevs i skolan då den inte upplevdes som inkluderande.	Kvantitativ, Mycket god kvalitet, 29 poäng
Nielsen, A., De Costa, A., Gemzell Danielsson, K. & Salazar, M. 2017 Sverige	Repeat testing for chlamydia trachomatis, a “safe approach” to unsafe sex? a qualitative exploration among youth in Stockholm	Syftet med studien var att undersöka motivet hos personer som testar sig mot klamydia upprepade gånger och hur detta påverkar sexuella risktaganden.	Studien var gjord utifrån en kvalitativ metod med semi-strukturerade intervjuer där 15 deltagare mellan 18–22 år gamla inkluderades. Frågorna berörde deltagarnas upplevelse av att besöka	N=15	Det studien fann var att det fanns ett motstånd mot att använda kondom hos både unga män och kvinnor. Sex med kondom ansågs inte vara lika bra som utan. Istället var tilliten till partnern viktig och att fråga eventuell sexpartner kring	Kvalitativ, Mycket god kvalitet, 34 poäng

			<p>ungdomsmottagningen och att testa sig för könssjukdomar. Även deras kunskaper kring säkert/osäkert sex behandlades och konsekvenserna av att få klamydia.</p>		<p>dennes hälsostatus. Att testa sig för könssjukdomar ansågs som ett bra substitut för att använda kondom och det var "bäst att vara på den säkra sidan" genom att testa sig efter oskyddat sex. Flera av deltagarna var medvetna om det konsekvenser som obehandlad klamydia kunde få i längden, men samtidigt var även uppfattningen att det inte var allvarligt utan gick lätt att ordna med en "quick-fix" i form av antibiotika.</p>	
<p>Pavelová, L., Archalousová, A., Slezáková, Z., Zrubcová, D., Solgajová, A., Spáčilová, Z., Krištofová, E. & Slamková, A. 2021 Slovakien</p>	<p>The Need for Nurse Interventions in Sex Education in Adolescents</p>	<p>Syftet med studien var att undersöka den nuvarande kunskapsnivån och attityden hos ungdomar kring skolsköterskans arbete.</p>	<p>Studien genomfördes med en kvantitativ metod där en enkät med 23 frågor delades ut till ungdomar mellan 12–15 år gamla i skolor i södra Slovakien. Enkäterna berörde deltagarnas inställning och attityd till en skolsköterskas arbete. Frågorna berörde också sexualundervisning och deras erfarenheter av detta. Även hälsfaktorer och levnadsvanor behandlades.</p>	<p>N=438</p>	<p>Det studien fann var att den vanligaste källan för information kring sex och samlevnad var från föräldrarna. Även vänner sågs som en viktig källa till kunskap. Det var ovanligt att lärare informerades. Både pojkar och flickor var öppna för att en skolsköterska skulle kunna ansvara för sexualundervisningen även om flickor ställde sig mera positiva till detta. Pojkarna ansåg att det viktigaste ämnet att diskutera var sex</p>	<p>Kvantitativ God kvalitet, 26 poäng</p>

					medans flickorna var mera intresserade av relationer, trakasserier, antikonception och jämställdhet. Forskarna fann att sexualundervisningen i skolorna behövde utvecklas och att införa skolsköterskor skulle kunna vara en metod för att åstadkomma detta.	
Rothman, E.F., Kaczmarzsky, C., Burke, N., Jansen, E. & Baughman, A. 2014 USA	Without Porn ... I Wouldn't Know Half the Things I Know Now": A Qualitative Study of Pornography Use Among a Sample of Urban, Low-Income, Black and Hispanic Youth	Syftet med studien var att undersöka konsumtionen av pornografi hos ungdomar från låg socio-ekonomisk bakgrund, och hur detta påverkade deras sexuella beteende.	Studien var gjord utifrån en kvalitativ metod där 23 deltagare mellan 16–18 år gamla intervjuades med stöd av ett frågeformulär med öppna frågor. Frågorna berörde pornografi, ungdomarnas konsumtion om detta och vilken uppfattning detta gav dem om sex.	N=23	Det studien fann var att alla deltagarna rapporterade att de tittat på pornografi. Ett av skälen som uppgavs till detta var att det var ett sätt lära sig om sex. Flickorna hade överlag en mer negativ inställning till porr men var också mera benägna att pröva saker själva som de sätt i porr.	Kvalitativ, Mycket god kvalitet, 32 poäng
Santangelo, O.E., Provenzano, S. & Firenze, A. 2018 Italien	Knowledge of sexually transmitted infections and sex-at-risk among Italian students of health professions. Data from a one-month survey	Syftet var att undersöka kunskapsnivån kring STI hos studenter som studerade till någon hälsoprofession på universitetet på Sicilien.	Studien gjordes som en kvantitativ tvärsnittsstudie där enkäter delades ut. Enkäter skickades ut till 1100 studenter på universitetet på Sicilien där samtliga studerade till någon form av hälsoprofession. Frågorna berörde	N=1100 (78)	Det studien fann var att många de yngre deltagarna (18–22) hade mindre kunskap kring STI och hade aldrig testat sig för något sådant, men att de hade en mindre risk att ha oskyddat sex är personerna i den äldre åldersgruppen (23-27). Den äldre åldersgruppen hade mera kunskap kring STI,	Kvantitativ God kvalitet, 28 poäng

			kunskap kring olika STI, samt preventivmedel som skyddar mot dessa. Även frågor kring användning av preventivmedel behandlades.		men samtidigt uppgav flera att de hade haft oskyddat sex. Kondom var den vanligaste preventivmedelsmetoden och också den som flest hade kunskap om. Forskarna fann det också oroväckande att ytterst få hade kunskap kring hepatit b och c och att många var omedvetna om smittsamheten vid sexuella kontakter.	
Unis, B.D. & Sällström, C. 2019 Sverige	Adolescents' conceptions of learning and education about sex and relationships	Syftet med studien var att undersöka ungdomars uppfattning av sexualundervisning och att identifiera de strukturer som låg till grund för ungdomars varierande erfarenhet av denna.	Studien var gjord utifrån en kvalitativ metod där 32 deltagare mellan 18–19 år deltog i fokusgrupper som diskuterade sexualundervisning och deras erfarenheter av denna.	N=32	Det studien fann var att ungdomarna upplevde det som att lärarna hade dolda budskap när de undervisade. Syftet med undervisningen var att skrämna eleverna med tex bilder på sjukdomar. Det upplevdes också som att undervisningen byggde på gamla normer och hade ett gammaldags sätt på sex. Sexualundervisningen sågs ändå som en viktig del av undervisningen.	Kvalitativ, Mycket god kvalitet, 32 poäng

Källa matris: Willman, Stoltz & Bahtsevani (2006, sid 84). *Evidensbaserad omvårdnad: En bro mellan forskning och klinisk verksamhet*. Lund: Studentlitteratur.

Författare och titel på artikeln:

Modifierat bedömningsunderlag för att klassificera och kvalitetsbedöma varje enskild vetenskaplig artikel utifrån Caldwell et al, 2011. Klassificering utifrån Polit & Beck 2016/2017 (kryssa i rutan).

Kvantitativa studier

- Randomiserad kontrollerad studie/Randomised controlled trial (RCT)/experimentell studie; är prospektiv och innebär att den innehåller en intervention och jämförelse mellan en kontrollgrupp och en eller flera experimentgrupper där fördelningen av deltagarna mellan grupperna har gjorts slumpmässigt (randomiserat).
- Klinisk kontrollerad studie/Clinical controlled trial (CCT)/kvasi-experimentell studie med kontrollgrupp; är prospektiv och innebär att den innehåller en intervention och jämförelse mellan kontrollgrupp och en eller flera experimentgrupper.
- Kvasi-experimentell studie (KE) utan kontrollgrupp; är prospektiv och innehåller en intervention.
- Prospektiv icke-experimentell studie/kohortstudie (P); innehåller ingen intervention, jämförelser görs över tid
- Icke-experimentell studie/korrelationsstudie/observationsstudie/tvärsnittsstudie (IE); innehåller ingen intervention, samband studeras.
- Retrospektiv studie/fall-kontroll studie; jämförelser mellan fall och kontroller (R).

Kvalitativ studie

- Kvalitativ studie (K) är vanligen en undersökning där avsikten är att studera fenomen eller tolka mening, upplevelser och erfarenheter utifrån de utforskades perspektiv. Avsikten kan också vara att utveckla begrepp och begreppsmässiga strukturer (teorier och modeller).

Polit, D.F., & Beck, C.T. (2016/2017). Nursing research: Generating and assessing evidence for nursing practice. (10th ed.). Philadelphia: Wolters Kluwer Health/Lippincott Williams & Wilkins.

Frågor för kvalitetsbedömning	Beskriv kortfattat egen bedömning	Poäng Nej=0, Delvis=1 och Ja=2
1. Återspeglar titeln studiens innehåll? (Kvantitativ- och Kvalitativ studie)		
2. Har författarna publicerat något inom samma eller närliggande område? (Kvantitativ- och Kvalitativ studie)		
3. Sammanfattar abstractet de viktigaste delarna? (Kvantitativ- och Kvalitativ studie)		
4. Är rationalen/problemformuleringen för studien tydligt beskriven? (Kvantitativ- och Kvalitativ studie)		
5. Är litteraturen i bakgrunden tillräcklig och uppdaterad (vilka år) inom forskningsområdet? (Kvantitativ- och Kvalitativ studie)		
6. Är syftet för studien tydligt förklarad? (Kvantitativ- och Kvalitativ studie)		
7. Identifieras och diskuteras alla etiska frågor tillräckligt? (Kvantitativ- och Kvalitativ studie)		
8. Är metoden identifierad och tillräckligt beskriven? (Kvantitativ- och Kvalitativ studie)		

<p>9. Är designen tydligt beskriven, motiverad samt lämplig? (Kvantitativ studie) Är bakgrunden, designen tydligt beskriven, motiverad och lämplig? (Kvalitativ studie)</p>		
<p>10. Är det en hypotes tydligt formulerad? Är huvudvariablerna tydligt beskrivna? (Kvantitativ studie) Är de centrala begreppen tydligt beskrivna? (Kvalitativ studie)</p>		
<p>11. Är kontexten för studien beskrivet? (kvantitativ studie) Är kontexten för studien beskriven? (Kvalitativ studie)</p>		
<p>12. Är urvalet adekvat beskrivet och representativt för populationen? (Kvantitativ studie) Är urvalet av deltagare och datainsamlingsmetoden adekvat beskrivet? (Kvalitativ studie)</p>		
<p>13. Är metoden för datainsamling valid och reliabel? (Kvantitativ studie) Är metoden för datainsamlingen granskningsbar och trovärdig? (Kvalitativ studie)</p>		
<p>14. Är metoden för dataanalys valid och reliabel? (Kvantitativ studie) Är metoden för dataanalys trovärdig och tillförlitlig? (Kvalitativ studie)</p>		

15. Är resultaten presenterade på ett lämpligt och tydligt sätt? (Kvantitativ- och Kvalitativ studie)		
16. Är diskussionen tillräcklig. Diskuteras resultaten i förhållande till tidigare forskning inom området, diskuteras studiens styrkor och svagheter, är diskussionen "objektiv"?		
17. Är konklusionen tillräcklig. Baseras konklusionen (uteslutande) på studiens resultat?		
18. Är resultaten generaliserbara? (Kvantitativ studie) Är resultaten överförbara? (Kvalitativ studie)		
Totalt (max 36 poäng)		

(Caldwell K, Henshaw L, Taylor G. Developing a framework for critiquing health research: An early evaluation. Nurse Education Today 31 (2011) e1-e7.

Cut off värde för kvalitet

Mycket god kvalitet, 29-36 poäng

God kvalitet, 20-28 poäng

Låg kvalitet, <20 poäng